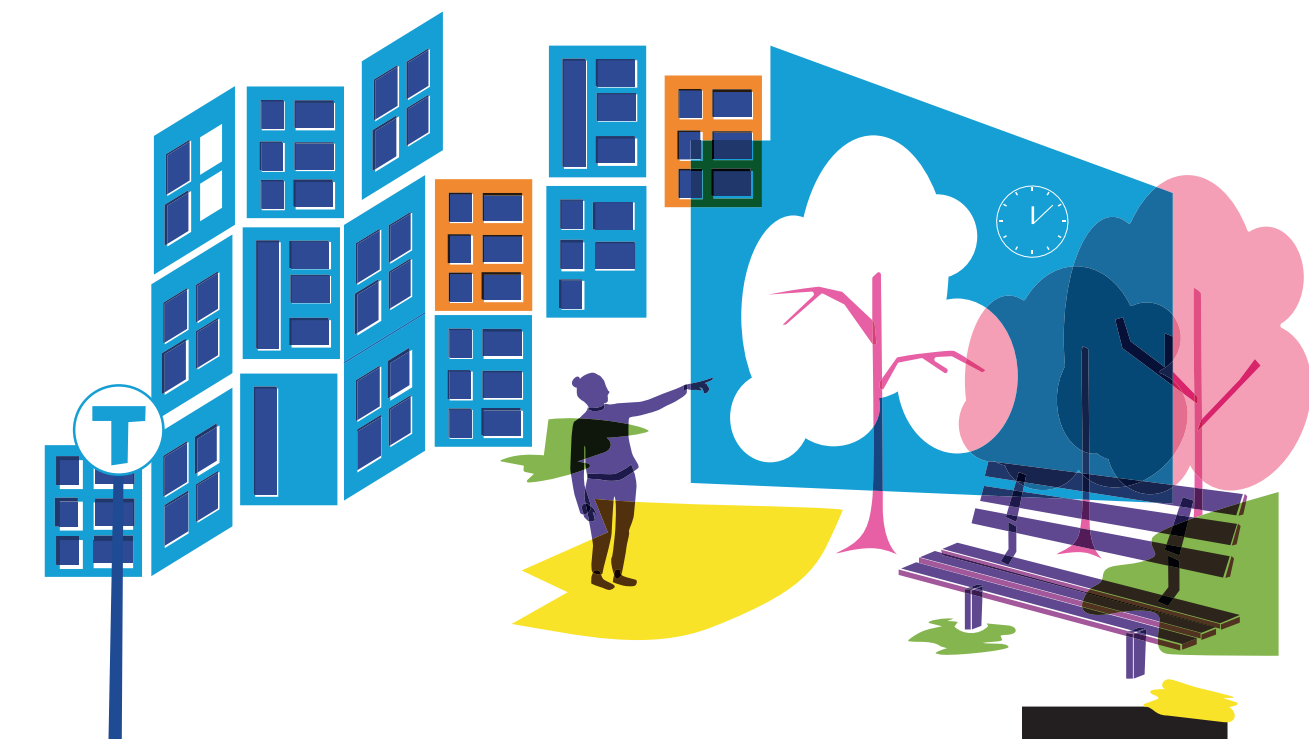

Jämlikhets- skapande integration

En handlingsplan i tio punkter

LISA PELLING &
MARCUS STRINÄS

arenaidé

LISA PELLING

Lisa Pelling är fil. dr i statsvetenskap specialiserad på migrationsfrågor och utredningschef på tankesmedjan Arena Idé.

MARCUS STRINÄS

Marcus Strinäs är utredare på Arena Idé och driver det progressiva ledarskapsprogrammet Arenaakademin. Marcus är inriktad på ekonomisk politik och är till sommaren färdigutbildad nationalekonom från Handelshögskolan i Stockholm.

JÄMLIKHETSSKAPANDE INTEGRATION

– En handlingsplan i tio punkter

Arena idé

Stockholm 2016

© Arena idé

Rapporten kan laddas ner från www.arenaide.se/rapporter

Omslag: Anna Hennerdal

INNEHÅLL

<i>Sammanfattning</i>	5
A. <i>En värld och ett Sverige präglad av ökande ojämlikhet</i>	7
B. <i>En värld i rörelse, ett Sverige med mer migration än någonsin</i>	10
C. <i>Vår tids utmaning: jämlikhetsskapande integration</i>	12
<i>Jämlikhet – hårda fakta som formar människors livschanser</i>	12
<i>Vikten av jämlikhet för rättvisa, effektivitet och social rörlighet</i>	13
<i>Är Sverige verkligen världssämst på integration?</i>	21
D. <i>Jämlikhetsskapande integration – en handlingsplan i tio punkter</i>	25
1. <i>Fokusera på den stora integrationspolitiken – stärk den svenska modellen</i>	25
2. <i>Lägg grunden med en jämlik skola</i>	27
3. <i>Utmana diskrimineringen</i>	29
4. <i>Se till att nyanlända får rätt jobb – i stället för ett jobb</i>	30
5. <i>Rusta nyanlända att ta produktiva jobb – i stället för att skapa nya, lågproduktiva jobb</i>	30
6. <i>Sänk kostnaden för att anställa nyanlända – i stället för att sänka lönerna</i>	32
7. <i>Jämlikhet är jämställdhet</i>	32
8. <i>Möjlighet att andas ut i Sverige: permanenta uppehållstillstånd och rätt till familjeåterförening</i>	34
9. <i>Gör långsiktiga investeringar i Sveriges transnationella framtid</i>	36
10. <i>Skapa fler legala vägar för migrationen globalt och till Sverige</i>	37
<i>Referenser</i>	40

SAMMANFATTNING

Dagens värld präglas av ökande ojämlikhet. Även om skillnaden i inkomst mellan länder verkar ha jämnats ut under de senaste årtiondena, så fortsätter skillnaderna inom länder att öka. Och ojämlikheten ökar snabbare i Sverige än i de flesta jämförbara länder.

Ojämlikheten är en drivkraft bakom den ökande migrationen i världen. I dag räknar den internationella migrationsorganisationen IOM med att var sjunde människa är en migrant. Förra året kom ett rekordstort antal människor på flykt till Sverige, och under de senaste årtiondena har Sverige förvandlats till ett av de länder inom OECD som har högst andel utrikes födda. En större andel av vår befolkning består av inflyttade än i det klassiska invandrarlandet USA.

Integration handlar om att människor som flyttar till ett land med tiden närmar sig den infödda befolkningens inkomstnivå och levnadsstandard. Integration är därmed ett jämlikhetsprojekt. Samtidigt är omständigheter som bidrar till ökad jämlikhet också sådant som underlättar integration: en kompensatorisk, likvärdig skola, tillgång till livslångt lärande, hög sysselsättning, aktiv arbetsmarknadspolitik som gör det möjligt att byta jobb och yrke under arbetslivet.

Jämlikhetsskapande integration är en av nutidens stora utmaningar. Den här rapporten beskriver den ökande ojämlikheten, och vilka konsekvenser den får. Rapporten ger också en bild av en värld i rörelse, och hur Sverige påverkas av den ökande migrationen. Vi beskriver varför en jämlikhetsskapande integration behövs, och hur en sådan politik kan utformas.

Vi föreslår en konkret handlingsplan i tio punkter för en jämlikhetsskapande integration.

1. Fokusera på den stora integrationspolitiken – stärk den svenska modellen

Den stora integrationspolitiken handlar om att se till att Sverige har en välfungerande ekonomi med hög sysselsättningsgrad och låg arbetslöshet, infrastruktur som gör det möjligt för människor att bo i närheten av jobben och en skola och ett utbildningssystem som ger möjlighet till livslångt, likvärdigt lärande och som rustar människor att ta de jobb som växer fram i en modern ekonomi. Den svenska modellen har gjort Sverige starkt och rikt: den måste rustas upp, inte monteras ner.

2. Lägg grunden med en jämlik skola

Integrationsutmaningen är mer än något annat en utmaning för skolan och utbildningssystemet. Av de drygt 160 000 personer som sökte asyl i Sverige förra året var hälften under 20 år. Samtidigt har skolan blivit mer ojämlik. Det är en utveckling alla förlorar på.

3. Utmana diskrimineringen

Diskrimineringen är verklig. Den påverkar människors livschanser. Det är orättvist, och ineffektivt. Det räcker inte längre med goda föresatser, nu måste diskrimineringen utmanas med konkreta åtgärder.

4. Se till att nyanlända får rätt jobb – i stället för ett jobb

Om integrationen ska vara jämlikhetsskapande räcker det inte med ett jobb. Så många som möjligt måste få rätt jobb. Det handlar om att utnyttja asyltiden, om effektiva etableringsinsatser, och om en arbetsmarknadspolitik utan återvändsgränder.

5. Rusta nyanlända att ta produktiva jobb – i stället för att skapa nya, lågproduktiva jobb

Hög produktivitet är en förutsättning för att vi ska ha råd att finansiera välfärden. Sverige behöver inte fler "enkla" jobb, utan fler människor som kan ta produktiva jobb i en modern ekonomi.

6. Sänk kostnaden för att anställa nyanlända – i stället för att sänka lönerna

Lägre lägstalöner för nyanlända skulle sätta press nedåt på allas löner. Dessutom är lägre lägstalöner en återvändsgränd för integrationen.

7. Jämlikhet är jämställdhet

Kvinnor och män möter Sverige och svensk arbetsmarknad på olika villkor. Det är oacceptabelt att kvinnor får sämre stöd och har sämre möjligheter att få jobb, och få jobb på rätt nivå.

8. Möjlighet att andas ut i Sverige: permanenta uppehållstillstånd och rätt till familjeåterförening

I juni röstar riskdagen om en tillfällig lag för att begränsa möjligheterna att få uppehållstillstånd i Sverige. Den tillfälliga lagen kommer under tre år att avskaffa möjligheten att få permanenta uppehållstillstånd och begränsa rätten till familjeåterförening. Detta riskerar att få förödande konsekvenser på integrationen. Människor med otrygga, tillfälliga uppehållstillstånd som tvingas leva utan sin familj kommer att tvingas välja vilket jobb som helst framför rätt jobb.

9. Gör långsiktiga investeringar i Sveriges transnationella framtid

Migrationen är här för att stanna. Ett litet öppet land som Sverige har mycket att vinna på ökad rörlighet i världen, om det görs kloka investeringar i Sveriges transnationella band.

10. Skapa fler legala vägar för migrationen globalt och till Sverige

2016 är ett avgörande år för de globala migrationsfrågorna. Sverige kan spela en viktig roll i att uppfylla den nya utvecklingsagendans mål om att underlätta laglig migration och stärka migranternas rättigheter.

Den rödgröna regeringen har som ambition att motverka den ökande ojämlikheten. Det är bra. Årets ekonomiska vårproposition innehåller höjd a-kassa, höjd sjuk- och aktivitetsersättning, höjt bostadstillägg och höjt underhållsstöd. Det är viktig jämlikhetskapande politik. Men för att vända utvecklingen, och skapa ett mer jämlikt Sverige, krävs en massiv, social investeringspolitik: investeringar i människor, i bostäder, i jobbskapande tillväxt.

En rapport räcker inte till för att beskriva en sådan politik i detalj. Vi hoppas att vårt bidrag kan stimulera fler att tänka på jämlikhetsskapande integration som en av vår tids största utmaningar.

Marcus Strinäs och Lisa Pelling i maj 2016

A. EN VÄRLD OCH ETT SVERIGE PRÄGLAT AV ÖKANDE OJÄMLIKHET

Efter decennier av ökade klyftor har ojämlikheten återigen blivit en av vår tids största samhällsfrågor. Bara genom att slänga ett öga på den amerikanska presidentvalsdebatten går det att se vilken ny fart jämlikhetsfrågan har fått i det offentliga samtalet. Att kampen om att bli Demokraternas presidentkandidat under våren så mycket handlat om vilken kandidat som har bäst jämlikhetspolitik var ett otänkbart scenario för tio år sedan.

Till stor del beror det nyfunna intresset för jämlikhetsfrågan på att ojämlikheten har skenat de senaste åren. I januari i år presenterade den brittiska biståndsorganisationen Oxfam en ny rapport om den globala ojämlikheten mellan människor. Rapporten *An Economy for the 1 % – How privilege and power in the economy drive extreme inequality and how this can be stopped* (2016) presenterar statistik och beräkningar över de kolossala globala ekonomiska klyftorna. Enligt Oxfams beräkningar ägde 62 enskilda personer år 2015 en lika stor förmögenhet som världens 3,6 miljarder fattigaste människor tillsammans. Dessa 62 personers förmögenhet har ökat med hela 45 procent sedan år 2010, vilket är en ökning på mer än en biljon dollar. Under samma period minskade värdet på den fattigaste halvan av världens befolknings samlade förmögenhet med 38 procent, vilket även det motsvarar mer än en biljon dollar (Oxfam, 2016:2).

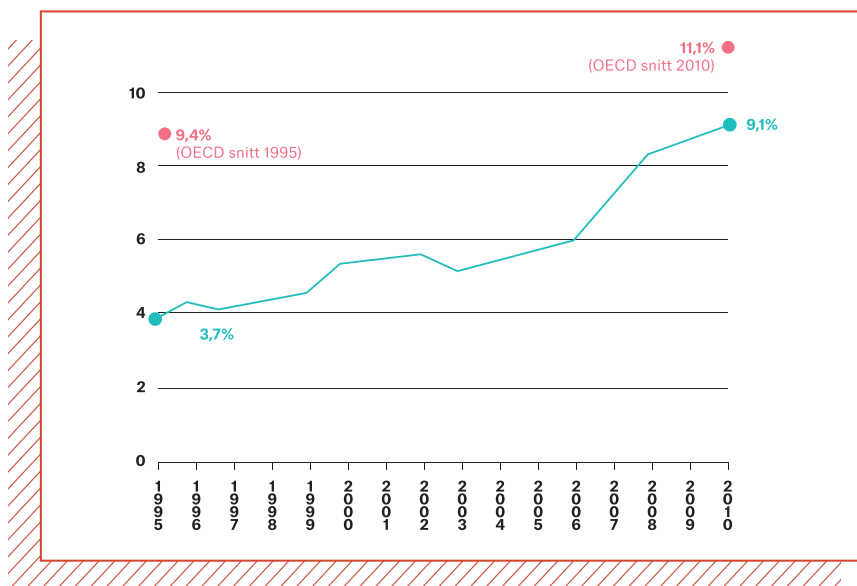
Orsaken till att den ekonomiska ojämlikheten har ökat i världen är enligt Oxfam att det globala ekonomiska systemet är snedvridet till fördel för den översta procenten. Avkastningen på kapital har ökat mer än avkastningen på arbete. Men ojämlikheten har även förstärkts av att de som innehar maktpositioner ofta har utnyttjat sin makt för

Figur 1. De rikaste 62 individers förmögenhet fortsätter öka samtidigt som den fattigaste undre halvan av världen stagnerar (Oxfam 2016)*

* The wealth of the richest 62 individuals continues to grow, while that of the poorest half of the world stagnates

Figur 2. Andelen relativt fattiga*, Sverige 1995–2010, procent (OECD 2013)

att öka sina personliga vinster, bland annat genom att påverka politiken i en mer nyliberal riktning. Ihop med omfattande skatteflykt – inte minst illustrerat av Panamadokumenterna – skapar detta intrycket av att “spelet är riggat” till de superrikas fördel.

Ojämligheten ökar i de flesta av världens länder. Enligt data från OECD är Sverige ett av de länder där inkomstskillnaderna ökat snabbast. I inget annat land ökade den relativa fattigdomen^[1] lika mycket mellan år 1995 och 2010 som i Sverige (OECD 2013). Andelen fattiga mer än fördubblades under dessa femton år, från 3,7 procent år 1995 till 9,1 procent år 2010. Sverige gick från att vara OECD-ländernas mest jämlika land (med OECD:s mått på inkomstskillnader), till att hamna på fjortonde plats.

Sverige drabbades mindre hårt av finanskrisen 2008/2009 än de flesta andra OECD-länder. Mellan 2007 och 2013 ökade ett genomsnittligt svenskt hushåll sin inkomst mest av alla OECD-länder. Samtidigt fortsatte ojämlikheten att öka. Bara i Spanien, Slovakien och Frankrike – länder som vi normalt inte brukar jämföra oss med i jämlikhetshänseende – ökade inkomstskillnaderna mer än i Sverige under tidsperioden (OECD 2014a).

Även vad gäller förmögenheter har ojämlikheten ökat. I Sverige avskaffades förmögenhetsstatistiken 2007, men försiktiga uppskattningar pekar på att det räcker med att summera Ikeas Ingvar Kamprads och H&M:s Stefan Perssons tillgångar för att komma upp i en förmögenhetsansamling som överstiger vad den fattigaste hälften av Sveriges befolkning äger tillsammans (Roine 2015, *Ekonomistas*).

Det är med andra ord tydligt att Sverige har varit långt ifrån förskonat från ökade klyftor. Tvärtom har Sverige – i synnerhet under alliansregeringens tid vid makten, men även under socialdemokratiska regeringar – upplevt ökade inkomst- och förmögenhetsskillnader.

Det är viktigt att komma ihåg att den ökande ojämlikheten inte bara är siffror på ett

1 OECD definierar relativ fattigdom som den andel av befolkningen som har en disponibel inkomst som är lägre än 50 procent av landets medianinkomst. Medianinkomsten är inkomsten som ligger precis i mitten: hälften av landets befolkning tjänar mer än medianinkomsten, och hälften tjänar mindre.

papper. Bakom statistiken gömmer sig diametralt olika livschanser för människor. Inte minst visar det sig i hur medellivslängden varierar mellan olika inkomst- och utbildningsgrupper. I Sverige skiljer sig medellivslängden mellan högutbildade i Stockholmsförorten Danderyd och lågutbildade i Vårby gård hela 18 år (Hanell 2014, *SVT Nyheter*). Det är oanständiga hälsoklyftor för ett samhälle med en ambition att hålla ihop. Man ska även komma ihåg att ekonomisk ojämlikhet förstärker andra ojämlika strukturer. När de ekonomiska klyftorna vidgas får det exempelvis allvarliga konsekvenser för jämställdheten mellan män och kvinnor.

Historiskt har Sveriges styrka varit att vi har lyckats hålla ihop samhället samtidigt som vi har haft en imponerande ekonomisk produktivitet. Och det ena har hört ihop med det andra. Genom höga skattenivåer och relativt omfattande omfördelning av resurser har vi haft råd med en generös välfärdsstat som i hög grad har lyckats frigöra människor från bojorna av sina medfödda ekonomiska förutsättningar. Genom att ge alla invånare så bra förutsättningar som möjligt att nå sin fulla potential har Sverige vuxit och blivit en av världens mest effektiva ekonomier.

Detta är viktigt att komma ihåg nu när vi är på väg åt fel håll. Sverige har vuxit *på grund av* en politik för ökad jämlikhet. Inte *trots* en politik för ökad jämlikhet.

Det är möjligt att göra igen.

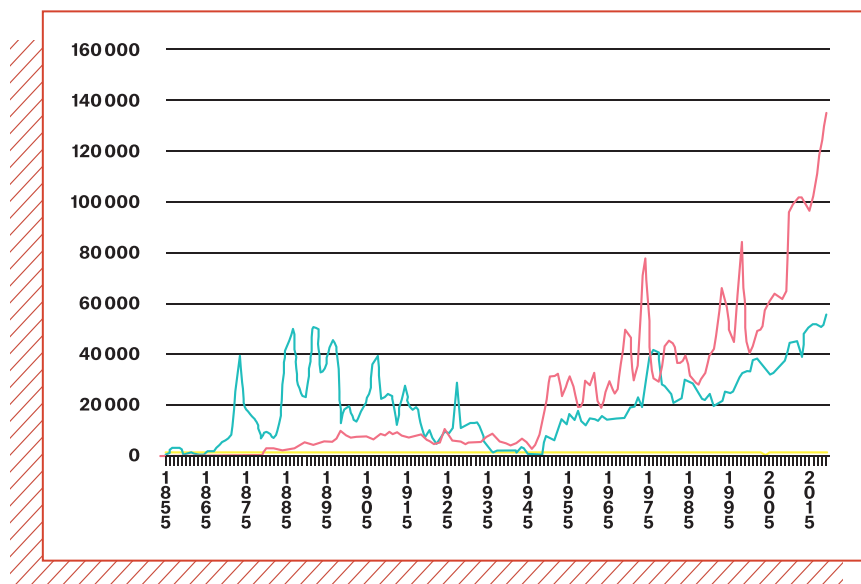
B. EN VÄRLD I RÖRELSE, ETT SVERIGE MED MER MIGRATION ÄN NÅGONSIN

Ökande ojämlikhet är en av vår tids megatrender. En annan är ökande migration. I dag finns det fler internationella migranter än någonsin tidigare i modern tid. 250 miljoner människor lever enligt FN:s uppskattning utanför sitt födelseland. Ungefär hälften av de internationella migranterna är kvinnor. Samtidigt finns det mer än 730 miljoner interna migranter, människor som inte har flyttat över en internationell gräns, men som kan ha flyttat över stora geografiska, kulturella och språkliga avstånd inom sitt eget land. Enligt den internationella migrationsorganisationen IOM är nästan var sjunde människa på jorden i dag en migrant (IOM 2015). Även om andelen migranter ökar snabbast i låginkomstländerna, bor fortfarande de flesta internationella migranterna (sex av tio) i höginkomstländerna, där nu mer än en tiondel av befolkningen är invandrad (UNDESA 2013).

Inget tyder på att migrationen i världen kommer att minska under de närmaste årtiondena. Tvärtom kommer förmodligen avstånden att kortas ytterligare: det blir enklare och billigare att både kommunicera och resa över gränser. Samtidigt som vi ser oroande tendenser till att den rika världen bygger alltmer befästa gränser, och försvårar migrationen med visumkrav och transportörsansvar, talar den demografiska utvecklingen för att migrationen kommer att öka, inte minst mellan Afrika (som är den kontinent vars befolkning växer snabbast) och Europa (vars befolkning kommer att stagnera i antal eller till och med minska).

I Sverige har migrationen ökat under de senaste decennierna: ett ökande antal människor har flyttat både till och från Sverige. I dag är 17 procent av den svenska be-

Figur 3. Från utvandringsland till invandrarland: Sverige mellan 1855 och 2010 (SCB 2016)

folkningen född utomlands, och ytterligare 12,5 procent av Sveriges invånare har minst en förälder som har invandrat till Sverige. Bland dem som går i grundskolan har 23 procent "utländsk bakgrund", alltså minst en förälder som har invandrat till Sverige. I Stockholms län är det 27 procent, alltså drygt en fjärdedel, av eleverna som själva har invandrat till Sverige eller som har minst en förälder som invandrat till Sverige (Skolverket 2016, andelen avser läsåret 2014/15).

C.

VÅR TIDS UTMANING: JÄMLIKHETSSKAPANDE INTEGRATION

Den ökade rörligheten globalt och trenden mot ökad ojämlikhet nationellt ställer nya krav på det svenska samhället. Vår tids utmaning är att möta de här megatrenderna med politik och lösningar som både ökar jämlikheten och förbättrar integrationen: jämlikhetsskapande integration.

Jämlikhet – hårda fakta som formar människors livschanser

När vi i den här rapporten diskuterar jämlikhet avser vi framför allt ekonomisk jämlikhet. Ekonomisk jämlikhet är dock en del av ett bredare jämlikhetsbegrepp som även inkluderar politisk, social och kulturell jämlikhet. I många avseenden skär dessa områden in i varandra – inte minst övergår ofta ekonomisk ojämlikhet i politisk ojämlikhet. Men utgångspunkten för den jämlikhetsanalys som vi gör i den här rapporten är alltså framför allt ekonomisk. Vi utgår ifrån att människors livschanser formas av underliggande ekonomiska fundament såsom inkomst, förmögenhet och position i produktionskedjan.

På så sätt handlar jämlikhet i den här rapporten om hårda fakta: hur mycket pengar du får in på lönekontot varje månad, hur mycket pengar du har på banken, hur mycket pengar du startar livet med, men även hur mycket pengar du slutar livet med. Dessa hårda fakta är avgörande för skillnader i människors livschanser, till exempel vad gäller hälsa, utbildning, arbetsliv, politiskt deltagande, konsumtion, klimatpåverkan och brottsbenägenhet, för att nämna några områden.

Samtidigt är det viktigt att ha i åtanke att inkomster, förmögenheter och position i produktionsstrukturen inte uppstår i ett vakuum, utan i hög utsträckning präglas av maktstrukturer som upprätthåller vissa gruppers överordning över andra. Det tydligaste exemplet är könsmaktssystemet, men även strukturell diskriminering på grund av etnicitet, religion, sexuell läggning eller identitet, funktionsnedsättning och ålder förtjänar att lyftas fram. Ojämlikhet baserat på dessa dimensioner utgör vad som skulle kunna kallas *horisontell ojämlikhet*, medan ojämlikhet baserat på inkomster och förmögenheter kan kallas *vertikal ojämlikhet*. Båda delarna måste tas i beaktande för att inte viktiga samband ska missas.

En vanlig distinktion som brukar göras är den mellan jämlikhet i förutsättningar ("equality of opportunity") samt jämlikhet i utfall ("equality of outcome"). En strävan efter jämlikhet i utfall är mer omfattande, eftersom den inte bara söker utjämna vilka förutsättningar man börjar livet med, exempelvis genom en allmän och klassbrytande skola, utan även söker jämna ut skillnader under livets gång. Till exempel genom progressiva inkomstskatter och omfördelningspolitik.

I den här rapporten argumenterar vi för att jämlikhet i förutsättningar i högsta grad hänger ihop med jämlikhet i utfall. Inte minst blir det tydligt när man studerar inkomstpersistens, det vill säga hur stor del av en individs nuvarande inkomst som kan förklaras av hans föräldrars tidigare inkomst. Exempelvis har nationalekonomen Miles Corak (2013) visat att föräldrars ekonomiska utfall har ett starkt förklaringsvärde för nästa generations möjligheter. Ju högre inkomster dina föräldrar har, desto högre är

sannolikheten att du själv får högre inkomst. Detta samband är starkare ju mer ojämnt samhället som man lever i är.

Samtidigt kan jämlikhet i utfall förstås inte vara absolut. En viss inkomst- och förmögenhetselasticitet utifrån vilka val individer gör är direkt nödvändigt för ett samhälle, samtidigt som det är skadligt om skillnaderna blir för stora. Knäckfrågan handlar om att hitta en balanspunkt där jämlikhet skapar maximalt med frihet för människan.

Det finns med andra ord skäl att inte ha en för snäv syn på jämlikhet som enbart fokuserar på lika förutsättningar. Snarare verkar någorlunda jämna utfall vara ett nödvändigt villkor för jämna förutsättningar. Jämlikhetsskapande integration måste därför inbegripa *både* jämlikhet i förutsättningar *och* jämlikhet i utfall, även om man kan diskutera hur lika utfallen behöver vara för att vara rättvisa.

Vikten av jämlikhet för rättvisa, effektivitet och social rörlighet

Det finns många skäl att bry sig om jämlikhet. Från ett löntagarperspektiv framstår dock tre områden som särskilt viktiga:

- 1) rättvisa, 2) effektivitet samt 3) social rörlighet.

Det finns ett egenvärde i att värdet av de varor och tjänster som produceras gemensamt delas rättvist. Jämlika samhällen är också mer meritokratiska samhällen: du har större möjligheter att förbättra dina livschanser genom utbildning och ansträngning i ett jämlikt samhälle än i ett samhälle som präglas av ojämlighet.

Jämlikhet är effektivt. De nordiska välfärdssamhällena utklassar i många fall nyliberala samhällsmodeller när det gäller både fattigdomsbekämpning och sysselsättningsgrad. Ojämlika samhällen präglas i högre grad av finansiell oro och instabilitet, vilket leder till minskad effektivitet.

Jämlikhet underlättar social rörlighet. Jämlika samhällen är mer dynamiska samhällen där medborgare enklare kan röra sig mellan sociala klasser. Exempelvis är den ”amerikanska drömmen” mer verklig i Sverige och de skandinaviska länderna än vad den någonsin har varit i USA.

Nedan följer en genomgång av vart och ett av dessa områden för sig.

Jämlikhet och rättvisa

I dag stämplas idéer som bygger på att människor har olika värden oftast som absurda. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att jämlikhet som underliggande princip för att organisera samhället blott är ett barn i historien. Fram till slutet av 1700-talet byggde så gott som alla samhällen på idén om att människor tvärtom är ojämlika av naturen (Gosepath 2011).

Ekonomisk jämlikhet är en ännu nyare idé, men som också har inslag av tydliga rättviseargument. Borde inte det som produceras gemensamt också delas gemensamt? På ytan ter sig svaret på frågan självklart, men under ytan döljer sig många komplexa frågeställningar. Hur små måste skillnaderna vara för att ett samhälle ska kvalificera sig som jämlikt? Som vi har varit inne på tidigare är antagligen ett visst mått av ekonomisk ojämlighet nödvändigt för ett samhälle utifrån att det stärker incitamenten för skapande, samtidigt som stora skillnader uppenbart är skadliga för ett samhälle.

Från ett löntagarperspektiv finns det ett antal rättviseargument som är särskilt viktiga att lyfta fram för ökad jämlikhet. Det första handlar om meritokrati, det vill säga att vägen till personlig rikedom ska vara arbete och företagande snarare än kapitalisering på förmögenheter man har ärvt. När avkastningen på förmögenheter är högre än tillväxten i samhällsekonomin ligger sådana meritokratiska principer i farozonen. I Frankrike motsvarade till exempel inkomsterna från arv 20 procent av de disponibla inkomsterna 2010 – en siffra som har mer än fördubblats sedan 1980-talet (Piketty

2010). Om den trenden fortsätter – vilket den ser ut att göra i stora delar av världsekonomin – är risken stor att vi rör oss mot ett så kallat rentiersamhälle, där det enda sättet att nå materiellt välstånd i praktiken är att vara född rik.

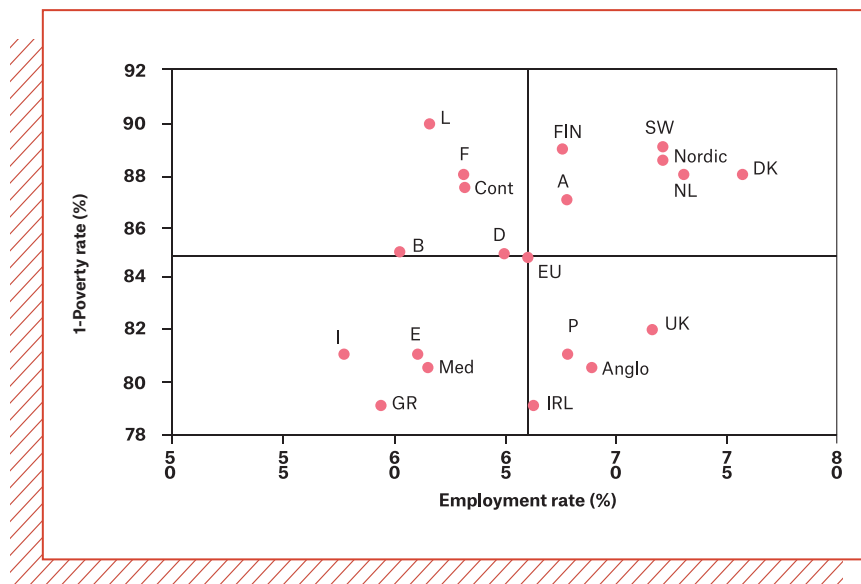
Ett annat argument är att ekonomisk makt kan bli liktydigt med politisk makt i ojämlika samhällen, vilket är ett hot mot demokratin. I oktober 2015 rapporterade *New York Times* att så få som 158 familjer, vid den tidpunkten, stod för nästan hälften av alla kampanjdonationer i det amerikanska presidentvalsracet (Confessore, Cohen & Yourish 2015). Vad det betyder för vilken politik de olika kandidaterna ställer sig bakom går bara att spekulera kring, men bortom allt tvivel står att det politiska inflytandet är ojämnt fördelat i samhället. I ett samhälle där politisk makt i hög grad korrelerar med klass finns det en risk att politiken särkopplas från allmänintresset och i stället tjänar en liten, men mäktig, elit (Streeck 2011).

För det tredje har det visat sig att ojämlikhet påverkar människors hälsa, och alltså möjlighet att leva ett långt och friskt liv. Som vi har nämnt innan skiljer sig medellivslängden med flera år – ibland mer än ett decennium – mellan olika inkomst- och utbildningsgrupper. Sannolikheten att avlida mellan 35 och 64 år för män utan gymnasieutbildning är till exempel dubbelt så stor som för män med eftergymnasial utbildning (*Dagens Samhälle* 2016). Det är ett oanständigt hälsogap som från ett rättviseperspektiv måste ha högsta prioritet att överbryggas.

Jämlikhet och effektivitet

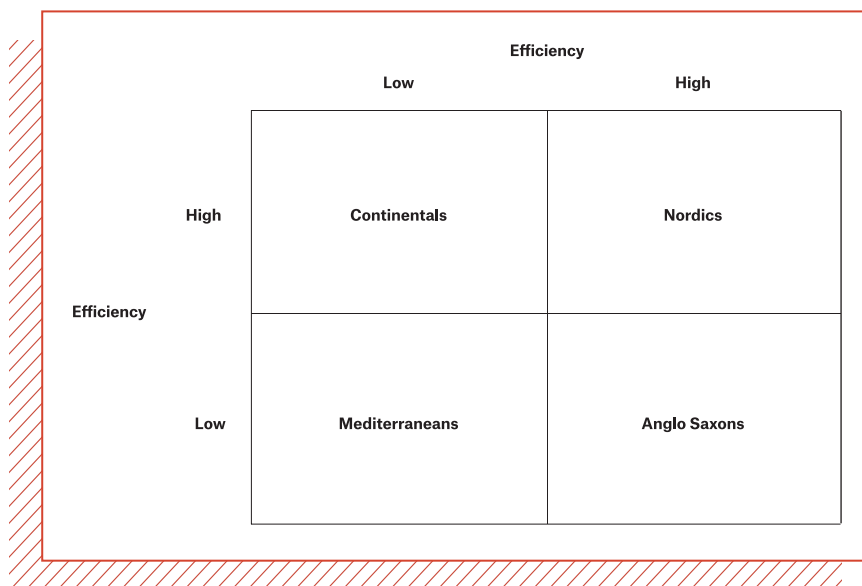
I nationalekonomins standardmodeller finns det oftast en *trade-off* mellan jämlikhet och effektivitet: det man vinner i jämlikhet förlorar man i produktion och vice versa. På senaste tiden har fler och fler ekonomer dock övergivit den gamla dikotomin mellan jämlikhet och effektivitet till förmån för en mer komplementär syn där jämlikhet i många fall kan vara en förutsättning för effektivitet.

Figur 4. Sysselsättningsgrad och sannolikheten att undkomma fattigdom i europeiska samhällssystem (Sapir 2006)²

² "Employment Rates and Probability of Escaping Poverty in European Social Systems"

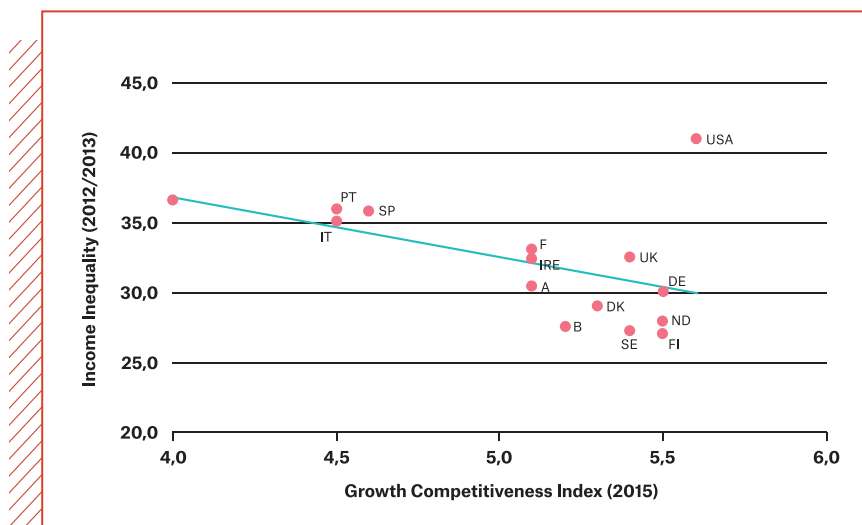
Figur 5: De fyra europeiska modellerna: en typologi ^[3] (Sapir 2006)

I en jämförelse mellan olika samhällsmodeller i Europa har det till exempel visat sig att de nordiska välfärdsstaterna är utomordentligt skickliga på att generera såväl hög sysselsättning som låg risk för fattigdom (Sapir 2006). Bara de anglosaxiska länderna kommer i närheten vad gäller sysselsättningsgrad, men ligger långt efter när det gäller hur stor risk deras medborgare löper att hamna i fattigdom (fig. 4).

Om effektivitet mäts i termer av starka incitament att jobba, och därmed hög sysselsättningsgrad, och om jämlikhet mäts i termer av låg risk för fattigdom talar empirin alltså emot den neoklassiska trade-off-teorin. De nordiska välfärdssamhällena tycks tvärtom visa att jämlikhet kan vara en förutsättning för effektivitet och ekonomisk tillväxt (fig. 5).

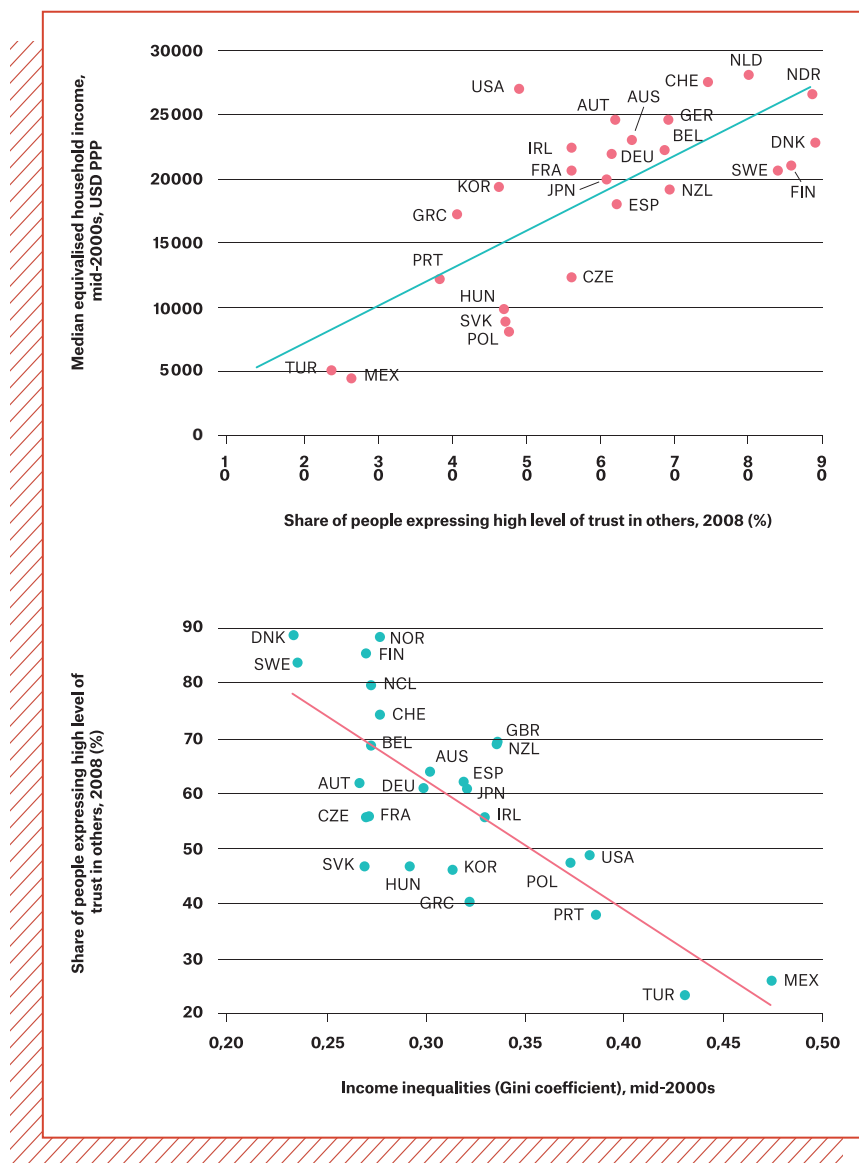
Figur 6. Ekonomisk ojämlikhet kontra konkurrenskraft (Källa: Världsbanken och World Economic Forum)

Detta mönster visar sig också när det gäller skattningar av länders olika konkurrenskraft. Trots höga skattenivåer, omfördelningspolitik och stora offentliga sektorer rankas de skandinaviska länderna bland de mest konkurrenskraftiga länderna i världen när World Economic Forum presenterar sitt konkurrenskraftsindex (fig. 6).

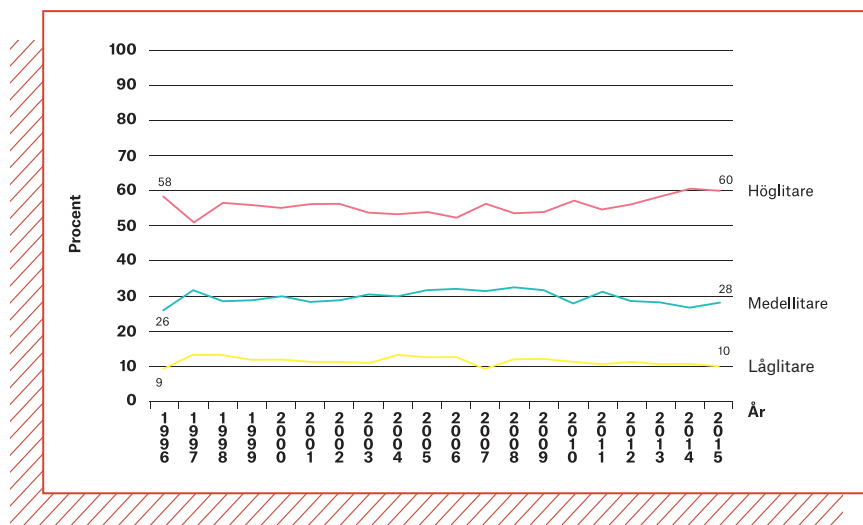
Ytterligare ett viktigt samband är att jämlika länder präglas av högre tillit än ojämlika samhällen (OECD 2011). Högt tillit är i sin tur korrelerat med högre inkomstnivåer och tillväxt, bland annat eftersom det underlättar genomförandet av transaktioner i ekonomin.

Figur 7. Sambandet mellan tillit, ekonomiskt välbefinnande och jämlikhet (OECD 2011)

Den senaste undersökningen från SOM-institutet i Göteborg (publicerad i april 2016) visar inga tecken på att tilliten mellan människor i Sverige sjunker över tid, trots att detta ofta påstås i debatten. Sverige är ett av de OECD-länder som har högst andel utrikes födda i befolkningen. Samtidigt visar "alla tillgängliga undersökningar att den mellanmänskliga tilliten i Sverige – det sociala kapitalet – är bland det högsta i hela världen." (Rothstein, Holmberg & Arkehede 2016). Se figur om mellanmänsklig tillit nedan.

Figur 8. Mellanmänsklig tillit 1996–2015 (Rothstein, Holmberg & Arkehede 2016)

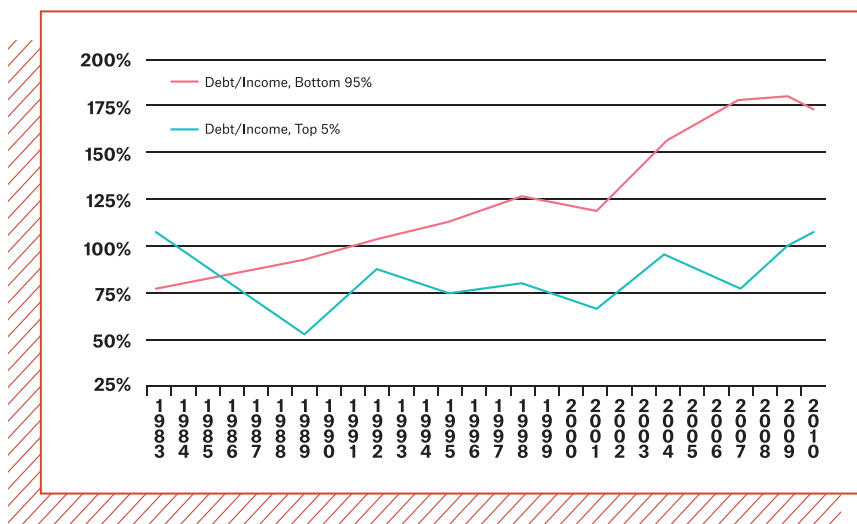
Från ett effektivitetsperspektiv finns det alltså fog för att tala om två olika samhällsmodeller som i praktiken levererar lika hög effektivitet: en nordisk välfärdsmodell som håller ihop inkomststrukturen och en amerikansk, nyliberal modell som drar isär den. Eftersom vi vet att ekonomisk jämlikhet korrelerar med en rad andra samhällsbetydande utfall – som hälsa, tillit med mera – borde valet mellan dessa samhällsmodeller vara enkelt.

Ett annat effektivitetsargument för ökad jämlikhet är det faktum att jämlika samhällen, finansiellt sett, är mer stabila samhällen. Till exempel kan man peka på att ökad inkomstjämlighet i USA, mellan 1980 och 2012, borde ha lett till att de nedre 95 procenten – som hade fått se sina reallöner stagnera eller falla under perioden – konsumerade mindre. Ett sådant fall i konsumtionen inträffade dock inte. I stället skenade den privata skuldsättningen (fig. 9). Därmed byttes löneökningar mot ökade skulder, vilket i sin tur var en bidragande orsak till att den finansiella krisen bröt ut och blev så kraftig 2008 (Cynamon & Fazzari 2014).

Detta ligger i linje med det så kallade "Keeping up with the Joneses"-teoremet, som menar att det är den relativa – inte absoluta – konsumtionen som spelar roll för människors välbefinnande. Om en viss grupp i samhället drar ifrån och helt plötsligt har råd med nya bilar och annan lyxkonsumtion kommer andra grupper att försöka följa efter och öka sin konsumtion – även om det sker med lån som de i realiteten inte har råd med.

Det är dock inte bara skuldsättningsgraden som ger ett samhälle finansiella problem, utan även aggressivt risktagande. Och faktum är att även det hänger ihop med ojämlikhet i ekonomin. Bland annat har Wolfgang Streeck (2011) varnat för att kraftig ojämlikhet kan leda till det som brukar kallas elitseparation, det vill säga att de rikaste blir så förmögna att de i realiteten inte drabbas av finansiella kriser. Och om de gör det

Figur 9. Hushållsskulder i relation till disponibel inkomst (Cynamon & Fazzari 2014)*

* The wealth of the richest 62 individuals continues to grow, while that of the poorest half of the world stagnates

så kommer krisen bara vara ett tillfälligt hack i deras inkomstutveckling, medan vanliga löntagare får dras med sänkta realinkomster under långa tidsperioder. I ett sådant scenario kan de rikaste samhällsklasserna tillgodogöra sig alla vinster från finansiell spekulation och aggressivt risktagande, utan att behöva bära någon betydande del av kostnaderna.

Hur ser då det empiriska stödet ut för en sådan elitseparation? I World Top Income Database kan man följa hur inkomstutvecklingen har sett ut över tid i olika länder. Den svenska utvecklingen skiljer sig inte märkbart från hur utvecklingen har sett ut i övriga världen. Toppinkomsterna har formligen exploderat sedan 1970-talet. I figur 10 visar vi inkomstutvecklingen över tid för olika inkomstgrupper i Sverige. Samtidigt som de nedre 90 procenten av inkomstdistributionen i bästa fall har fått se sina genomsnittliga realinkomster stiga marginellt har topp 0,1 procent – i Sverige handlar det om de rikaste 10 000 personerna – mer än tredubblat sina årsinkomster. Om man går ner ytterligare en nivå och kollar topp 0,01 procent – de 1 000 rikaste personerna i Sverige – blir bilden ännu tydligare. De har mer än sexfaldigat sina årliga snittinkomster de senaste 40 åren. Notera hur de rikaste 10 000 personernas inkomstutveckling (den lila linjen) bleknar i jämförelse.

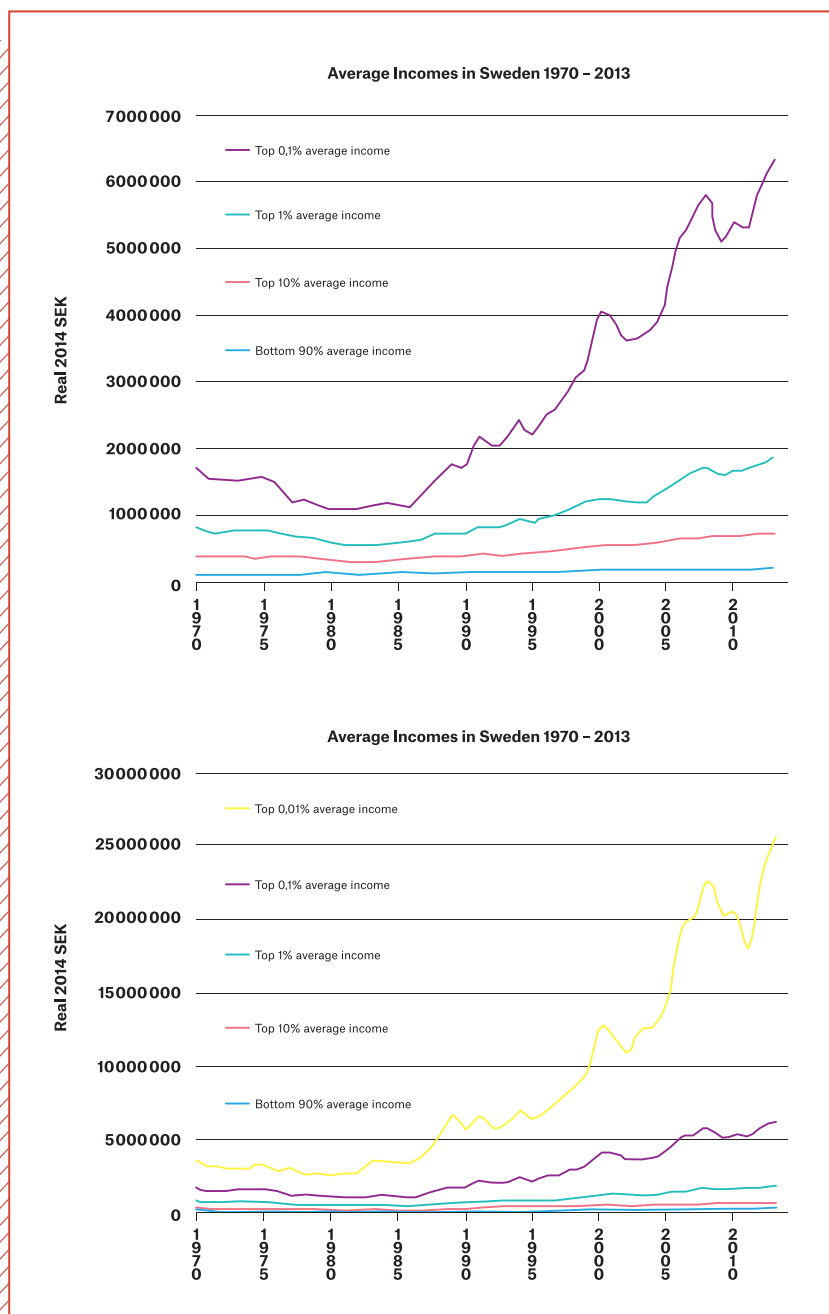
Med en sådan utveckling kan man med fog hävda att det finns tendenser till elitseparation även i Sverige. Det är också tydligt att Sverige inte har varit förskonat från skenande ojämlikhet under socialdemokratiska regeringar.

Jämlikhet och social rörlighet

Ett annat viktigt argument för jämlikhet är att jämlikhet skapar mer dynamiska samhällen, där människor kan röra sig mellan olika samhällsklasser och i lägre grad är låsta till de förutsättningar som de föddes med. Detta illustreras tydligt i vad som brukar kallas "The Great Gatsby Curve" (Corak 2013) som visar hur söners inkomster i olika länder hänger ihop med deras fäders inkomster (se fig. 11). Trenden är tydlig: ju ojämlikare land man bor i, desto större roll spelar ens föräldrars inkomst för vilken lön man själv får.

I ojämlika samhällen som Storbritannien, USA och Italien går nästan hälften av en löntagares nuvarande inkomst att förklara med hans föräldrars tidigare inkomst. I jämlika samhällen som de skandinaviska länderna krymper motsvarande siffra till omkring 20–25 procent. Utifrån grafen är det alltså tydligt att de skandinaviska välfärds-

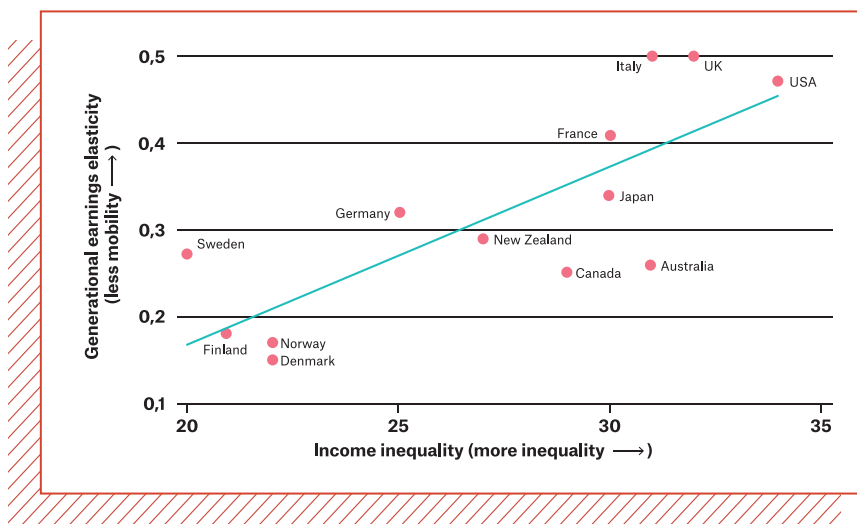
Figur 10. Real inkomstutveckling över tid för olika inkomstgrupper (utan och med topp 0,01 % rikaste) (World Top Income Database 2016)

samhällena är betydligt bättre på att ge liv åt den "amerikanska drömmen" – att du kan bli vad som helst även om du startar med två tomma händer – än vad USA självt har varit på mycket länge. Sverige är i det perspektivet också ett bättre land att invandra till än det klassiska invandringslandet USA.

Många migranter kommer med två tomma händer. Du kan ha förlorat allt du äger och har i kriget du flytt från, du kan ha tvingats låna pengar för att smugglas in i EU,

Figur 11. The Great Gatsby Curve (Corak 2013)

ditt humankapital i form av till exempel utbildning, yrkeskompetens och nätverk har förlorat i värde när du byter till ett land med ett annat språk, ett annat utbildningssystem, en arbetsmarknad som ställer andra krav. Allt annat lika har du sämre chans att lyckas i ett land med stora ojämlikheter än i ett land där det som i Sverige finns strukturer och system som bidrar till att utjämna människors olika livschanser över tid.

Frågan om social rörlighet kopplar tillbaka till den tidigare diskussionen om jämlikhet i förutsättningar kontra jämlikhet i utfall. Den som bryr sig om jämlika förutsättningar *måste* helt enkelt bry sig om någorlunda jämlika utfall. Detta är viktigt även utifrån ett effektivitetsperspektiv. För att en ekonomi ska fungera effektivt krävs att rätt person hamnar på rätt plats. Om man tänker sig att talang och kompetens är någorlunda jämnt fördelat inom en generation är det ett samhällsekonomiskt slöseri att inte ge alla människor – oavsett bakgrund – lika möjligheter att klättra i samhället.

Vad ligger bakom ekonomisk ojämlikhet?

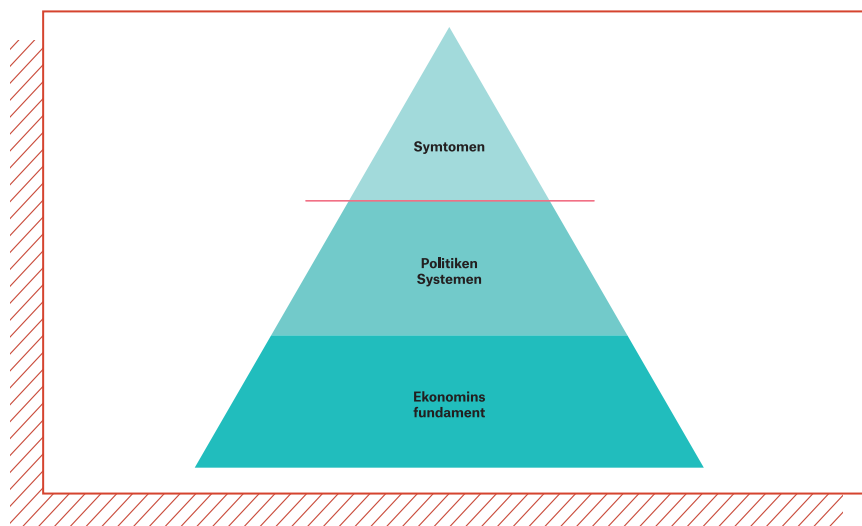
Det finns många teorier kring vad som driver ekonomisk ojämlikhet. En del fokuserar på skillnader i humankapital och individuella val, medan andra lyfter fram teknologiska skiften som har gynnat vissa grupper framför andra.

I sin rapport *Rewriting the Rules of the American Economy* (2015) presenterar Nobelpristagaren Joseph Stiglitz sin syn på vad som driver den ökade ojämlikheten i samhället. I rapporten liknar han ekonomin vid ett isberg (fig. 12). I toppen syns symptomen på ojämlikheten: stagnerade reallöner, hälsoskillnader, osäkra anställningsformer med mera. Under ytan finns de lagar och de system som organiserar ekonomin. Och i botten ligger de fundament som formar ekonomin, som till exempel teknologisk utveckling, globalisering eller demografiska förändringar.

Stiglitz analys är att det är i mellanskiktet som ojämlikheten skapas. Det handlar om samhällssystem som inte stärker upp arbetskraften i tillräckligt hög utsträckning, system som uppmuntrar till finansiell spekulation och system som drar in för lite resurser till gemensamma investeringar. Politik helt enkelt.

Under lång tid har beskattningen av toppinkomster, arv, fastigheter och förmögenheter varit på reträtt i Sverige. Fackförbunden har försvagats och företagen har stärkt sin ställning i den politiska ekonomin. Otrygga anställningsformer har brett ut sig och utbildningssystemet har försämrats. Om man på allvar vill göra något åt den skenande ojämlikheten är det alltså på den här nivån man ska rikta insatserna.

Figur 12. Ojämlighetens isberg (Stiglitz 2015)*

* The Inequality Iceberg

Det kan tyckas absurt att det är i de politiska systemen som ojämlikheten har skapats – att vi som samhälle har valt ojämlikheten. Men sett från andra hållet är det samtidigt hoppningivande. Ojämlikhet är ett politiskt val, inte ett naturtillstånd. Om vi som samhälle bestämmer oss för det kan vi minska ojämlikheten. Frågan är inte *om* utan *hur*.

En bra början är att ta ett nytt grepp om jämlikhetspolitikens två viktigaste delar:

- 1) att lyfta botten samt
- 2) att tämja toppen.

Att *lyfta botten* har vi ganska god koll på. Till exempel handlar det om att värna den svenska modellen, satsa på utbildning, stärka arbetsrätten och öka möjligheten att föra expansiv ekonomisk politik. Det rör sig om att skala upp och intensifiera den klassiska reformpolitik som under lång tid har bedrivits i progressiva välfärdssamhällen.

Att *tämja toppen* är på många sätt en svårare fråga. Politiken har inte hängtt med när kapitalet har globaliserats, vilket gör att en strategi för att tämja toppinkomsterna behöver koordineras på många nivåer. Några komponenter i en sådan strategi borde emellertid vara ökad transparens på kapitalmarknader, återinförda arvs- och förmögenhetsskatter, stramare reglering av finanssektorn samt en ökad internationell koordinering av vissa skatter för att motverka ett "race to the bottom", en nedåtgående spiral där länder försöker överträffa varandra med att sänka skatterna för att undvika att företag och privatpersoner i stället väljer att skatta utomlands. Men luckorna är många och här behövs sannolikt mer forskning och utredningsarbete innan det kommer vara möjligt att formulera en praktiskt gångbar strategi för hur toppen kan tämjäs både i Sverige och globalt.

Är Sverige verkligen världssämst på integration?

Det är svårt att jämföra hur olika länder lyckas med integrationen av invandrade. En viktig förklaring till skillnader i utfall mellan olika länder är att migrationen ser olika ut. En del länder tar emot många arbetskraftsinvandrare, andra har en större andel asylinvandring. Det är svårare att utjämna skillnader mellan den inflyttade och den infödda befolkningen om skillnaderna är stora från början, till exempel om den inflyttade befolkningen har en mycket lägre utbildningsnivå än de infödda har i genomsnitt. Olika länder bedriver olika migrationspolitik, och det påverkar vilka människor som

kan och har möjlighet att invandra till olika länder. Enligt Haberfeld och Lundh (2014) är invandringen mindre "produktiv" (har en sämre matchning med det mottagande landets arbetsmarknad, till exempel på grund av lägre utbildningsnivå än den som efterfrågas på arbetsmarknaden) ju öppnare ett lands migrationspolitik är. Den negativa "selektionen" av invandrare påverkas också av andra aspekter. Mer omfattande välfärds- och integrationspolitik och mindre lönespridning gör också att personer som har lägre produktivitet har möjlighet att invandra. Sverige är ett land med jämförelsevis låg inkomstspridning (även om den ökar, som vi beskriver på annat håll i den här rapporten). Vår politik för arbetskraftsinvandring är den mest öppna i hela OECD (OECD 2011). Invandringen till Sverige domineras av asylsökande och deras anhöriga. Sverige är därmed ett exempel på ett land som har en relativt "negativ" selektion av invandrare. Invandrare till Sverige är lågutbildade i högre grad än invandrare till länder som har en mer restriktiv asylpolitik. Sverige har i det här perspektivet en större integrationsutmaning än andra.

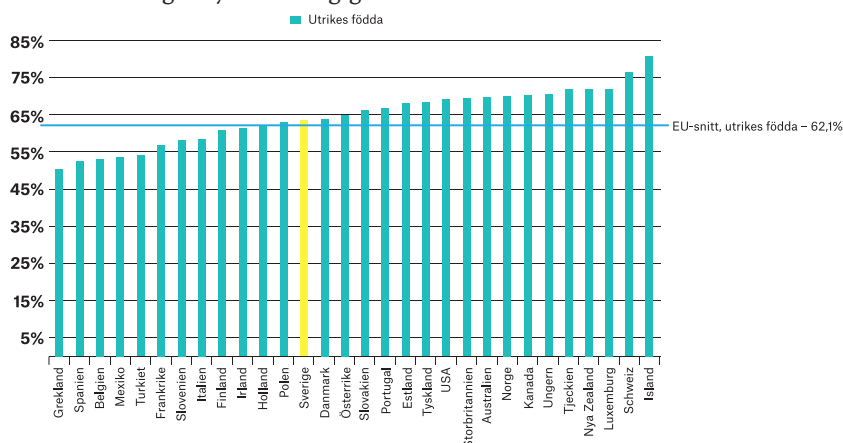
Som Andrey Tibajev konstaterar i en forskningsöversikt om utrikes födda på arbetsmarknaden i Sverige (Tibajev 2016) är utrikes födda befolkningar "inte helt jämförbara med varandra när det kommer till egenskaper som påverkar arbetsmarknadsutfall".

En slutsats av detta är att det är viktigt att jämföra inte enbart utfall, alltså hur väl integrerade olika länder är, utan även hur bra olika länder är på att integrera. Mer om detta... Mer om detta i ett bidrag nedan skrivet av filosofi- och nationalekonomistudenten Per Lindberg.

Sverige – bäst eller sämst på integration?

Av: Per Lindberg

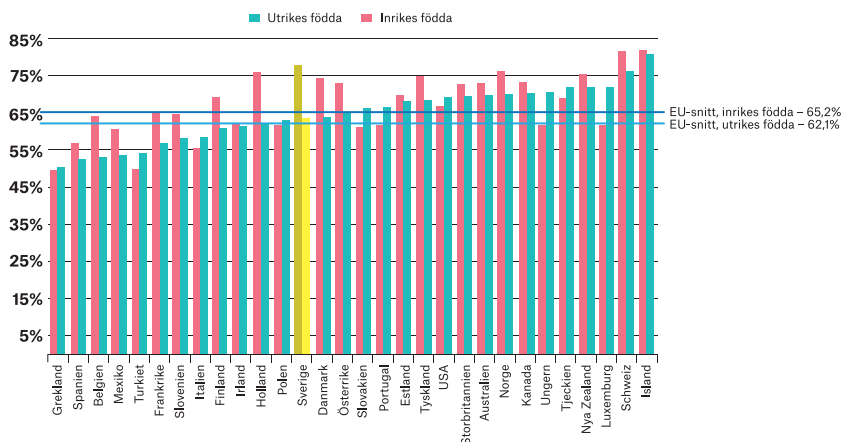
Hur klarar sig då Sverige jämfört med andra länder när det gäller integration? Ser man till nivån på sysselsättningen för utrikes födda så ligger den i Sverige på 64 procent, vilket är strax över snittet i EU på 62 procent och 17 procentenheter under Island som har OECD:s högsta sysselsättningsgrad för utrikes födda.

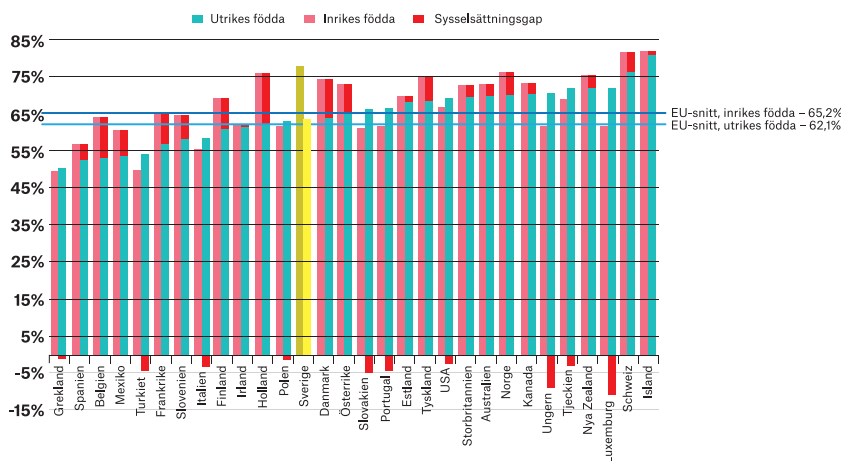
Sett till sysselsättningsnivån har alltså Sverige en medelbra integration av utrikes födda. Det innebär dock inte att Sverige är medelbra på att *integrera*. En faktor som talar för att vi tvärtom är bland de bästa länderna i den klassen är att vi har (haft) den största asylinvandringen per capita och ändå lyckas ha en så pass hög sysselsättningsgrad för utrikes födda. Anledningen till att asylinvandrare anses vara mer svårintegrerade är

att de generellt står längre från arbetsmarknaden än arbetskraftsinvandrare eller kvotflyktingar utvalda efter utbildningsnivå. Den främsta anledningen till det är att de har lägre utbildningsnivå i snitt.

Lägger man till sysselsättningsgraden för inrikes födda i diagrammet nedan (röd stapel) så ser vi att Sverige ligger väldigt högt i den kategorin jämfört med andra länder i OECD och långt över EU-snittet, bara Island och Schweiz ligger högre.

Gapet mellan inrikes och utrikes föddas sysselsättningsgrad (grön stapel nedan) blir alltså relativt stort i Sverige. Ställer man upp det så här framgår det tydligt att det stora gapet förklaras av att sysselsättningsgraden för inrikes födda är ovanligt hög (78 procent), snarare än att dito för utrikes födda är ovanligt låg (64 procent).

Vad kan sysselsättningsgapet säga om integrationen?

Även om vi tolkar begreppet "arbetsmarknadsintegration" som en relation grupper och individer har till arbetsmarknaden, snarare än som en relation grupper har till varandra, så kan det fortfarande finnas ett sysselsättningsgap. Det ska då tolkas som skillnaden mellan hur väl inrikes respektive utrikes födda är integrerade på arbetsmarknaden. Det är dock, som vi sett ovan, inte gapet utan sysselsättningsnivån för utrikes födda som rimligen är mest relevant för hur bra ett land är på att integrera. Ju högre

sysselsättningsgrad ett land har, desto större är möjligheterna att som utrikes född bli integrerad på det landets arbetsmarknad.

Många av de länder som har ett litet sysselsättningsgap, som exempelvis Grekland, har också en låg sysselsättningsnivå totalt sett. Det betyder dock inte att de är bättre på integration än länder med stort sysselsättningsgap och hög sysselsättningsnivå, som till exempel Sverige. Det finns nämligen inget som talar för att ett land med allmänt låg sysselsättningsnivå och litet sysselsättningsgap skulle bibehålla sitt låga gap om den allmänna sysselsättningsnivån skulle öka till svenska nivåer. Greklands låga sysselsättningsgap kan mycket väl, så att säga, vara dolt i en allmänt dåligt fungerande arbetsmarknad.

Det finns därför mycket som talar för att storleken på sysselsättningsgapet mellan inrikes och utrikes födda fungerar dåligt som mått på hur bra ett land är på att integrera.

D.

JÄMLIKHETSSKAPANDE INTEGRATION – EN HANDLINGSPLAN I TIO PUNKTER

1. Fokusera på den stora integrationspolitiken – stärk den svenska modellen

I den här rapporten väljer vi att definiera integration som en process som innebär att inflyttade svenskar med tiden närmar sig den infödda befolkningen när det gäller levnadsstandard och livschanser. Att ha ett jobb och en inkomst är ofta avgörande för att en inflyttad ska få en levnadsstandard i nivå med den som en infödd person i samma ålder har, men integration är samtidigt mer än ett jobb. Integration handlar också om boendestandard, om hälsa och livslängd, om jämlika möjligheter att erbjuda sina barn bra uppväxtvillkor och bra chanser i livet.

Sverige är med många mått mätt ett land som har varit framgångsrikt på att integrera inflyttade. Men bara en liten del av den framgången kan förklaras av insatser som har riktats specifikt mot nyanlända och andra utrikes födda. Riktade insatser, som språkundervisning eller validering, är den "lilla integrationspolitiken". Sveriges framgångsrecept är "den stora integrationspolitiken". Den stora integrationspolitiken är den som verkar integrerande, eller inkluderande med ett ord som oftare brukar användas i det här sammanhanget, för de flesta i befolkningen, under olika delar av livet. På väg från skolan ut i arbetslivet, från ett jobb till ett annat, tillbaka in i jobb efter sjukdom eller arbetslöshet. Hög sysselsättningsnivå är grundläggande för en inkluderande politik, så att så många som möjligt i befolkningen har möjlighet att arbeta och få en inkomst. Avgörande är också ett utbildningssystem som ger alla människor jämlika chanser att skaffa sig kunskaper som leder både till ett första jobb och till nya jobb och positioner under arbetslivets gång. Bostadspolitik, från skattesystemet till regler för markanvändning, är också en del av den stora integrationspolitiken, eftersom tillgång till en bostad är avgörande för att människor – både de som flyttar från andra länder och de som flyttar från andra delar av landet – kan bo i de regioner där jobben finns.

Ur 900 miljarder skäl att uppskatta invandring av Sandro Scocco och Lars Fredrik Andersson (2015)

En välfungerande ekonomi med hög sysselsättningsgrad, låg arbetslöshet, god bostadsförsörjning i starka arbetsmarknadsregioner och välfungerande utbildningssystem med kvalitet och likvärdighet är helt avgörande för både infödda svenskar och utrikes födda med barn. Här råder inte en resurskonflikt på lång eller kort sikt, utan intressegemenskapen är fullständig. Den stora integrationspolitiken kan sägas utgöra det i huvudsak definierande ramverket för invandringsinvesteringens lönsamhet.

De utgifter/investeringar som är direkt kopplade till invandrings- och integrationspolitiken kan sägas utgöra den lilla integrationspolitiken. Det rör exempelvis utbuds- och efterfrågerelaterade insatser för att främja invandrades möjligheter på arbetsmarknaden, men även insatser för invandrades sociala situation.

Här finns en resurskonflikt på kort och lång sikt som med alla investeringar. Investeringar undantränger möjlig konsumtion i dag, men ökar förhoppningsvis möjlig konsumtion i framtiden. Det som framgår i denna studie är att för Sverige har denna investering varit lönsam sett över en längre tidsperiod, särskilt när det gäller tillgången till kollektiva varor, såsom försvar, infrastruktur och grundforskning, som är 900 miljarder större än de hade varit utan invandring. Invandringen har varje enskilt år sedan 50-talet gett ett positivt bidrag till statskassan, förutom under 90-talskrisen. Det visar vilken betydelse "ramverket" har för invandringsinvesteringen.

Trots att invandringen varit en god affär för Sverige, finns det goda möjligheter att ytterligare öka vinsten genom att höja invandrades sysselsättningsgrad. Det kräver dock både att "ramverket", den stora integrationspolitiken, förbättras och att de riktade investeringarna, den lilla integrationspolitiken, ökar och bättre reducerar utbuds- och efterfrågehinder på arbetsmarknaden. För det krävs att invandrings- och integrationspolitiken ses som en optimerings- och inte en kostnadsminimeringsfunktion.

Den svenska (eller nordiska) modellen har gjort Sverige och våra nordiska grannländer till rika välfärdsländer, med både hög BNP per capita och hög mänsklig utveckling (UNDP 2015). Modellen bygger på hög sysselsättning i kombination med hög produktivitet. Sverige har varit framgångsrikt i båda grenarna. Sysselsättningsnivån i Sverige är näst högst inom hela OECD: 74,5 procent jämfört med 63,6 procent i snitt (OECD 2014b). Produktiviteten är hög: den svenska ekonomin producerar nästan 20 procent mer per arbetad timme än OECD-genomsnittet (2014). För att lyckas med integrationsutmaningen är det viktigt att lösningarna går i linje med den samhällsmodell som har tjänat oss väl tidigare. Både av effektivitetsskäl och för att skapa folklig förankring. Då krävs att den stora integrationspolitiken får högsta prioritet hos regeringen. Även om vissa steg har tagits för att stimulera efterfrågan i ekonomin kvarstår mycket att göra.

- Regeringen bör lägga fram en plan för att åtgärda de investeringsunderskott som finns kvar sedan 1990-talskrisen. Högsta prioritet är bostäder och kommunikationer, så att människor kan bo nära jobben.
- Arbetslösheten måste minska ytterligare. I dag är inflationen och löneökningarna för låga. Det finns utrymme för en starkare efterfrågan på arbetskraft.

2. Lägg grunden med en jämlik skola

Integrationsutmaningen är mer än något annat en utmaning för skolan och utbildningssystemet. Av de drygt 160 000 personer som sökte asyl i Sverige förra året var hälften under 20 år, nio av tio var under 40 år (LO 2016). Även under de kommande åren kommer nyanlända att till stor del bestå av barn och ungdomar. Just nu (sista mars 2016) väntar 144 000 asylsökande på att få sin ansökan om asyl avgjord. Tabellen nedan visar att de asylsökande fortsätter att vara väldigt unga. Av dem som väntar på besked är 48 procent under 20 år, och 88 procent under 40 år.

Tabell 1. Öppna asylärenden hos Migrationsverket fördelat på åldersgrupp (Vedin 2016-03-30, Migrationsverket samt egna beräkningar)

Källa: Ulrika Vedin, data från Migrationsverket samt egna beräkningar.

Ålder	Asylsökande	Andel
0–6 år	15 695	10,9%
7–14 år	18 437	12,8%
15–19 år	35 200	24,4%
20–29 år	35 332	24,5%
30–39 år	22 656	15,7%
40–49 år	9 833	6,8%
50–64 år	5 442	3,8%
65+ år	1 621	1,1%
Totalt	144 216	100,0%

Invandringen till Sverige är ung. Det gör det tydligt att skolan och utbildningssystemet är helt avgörande för integrationen. Det är också en illustration av vilken potential asylinvandringen kan vara: de som får skydd i Sverige är till hälften barn och ungdomar som kommer att ha ett långt arbetsliv framför sig i Sverige. De investeringar som Sverige gör i deras kunskaper och kompetens, framtidsoptimism och företagsamhet kan komma vårt land till del under decennier framöver.

Tyvärr har den svenska skolan blivit alltmer ojämlik (se b.l.a. Unicef 2016). Under 2014 lämnade drygt 13 procent av eleverna grundskolan utan att få gymnasiebehörighet. Motsvarande siffra bland elever vars föräldrar enbart har förgymnasial utbildning var nästan 44 procent. Det som tidigare var den svenska skolans paradgren – att kompensera för elevers olika bakgrunder och ge alla elever samma chans att lyckas i skolan – är i dag kraftigt underminerat.

Skolan är en spegel av samhället, så utvecklingen är egentligen inte särskilt förvånande. Det anmärkningsvärda är dock att alla elevgrupper verkar ha förlorat på den ökade ojämlikheten. Enligt OECD (2015a) har även de *högst* presterande eleverna försämrat sina skolresultat. Till exempel klassificerades 16 procent av de svenska eleverna som högpressterande i Pisa-undersökningen 2003. Nio år senare, vid Pisa-undersökningen 2012, hade samma andel sjunkit till åtta procent. Ojämlikheten har dessutom accelererat på grund av de omfattande valfrihetsreformer som har svept över det svenska skolsyste-

met. Bland annat har Söderström och Uusitalo (2010) visat att fritt skolval till gymnasiet i Stockholm ledde till en ökad segregation mellan elever utifrån förmåga. Högpresterande elever koncentrerades på vissa skolor, medan lågpresterande elever samlades på andra. På så sätt minskade utbytet mellan elever från olika bakgrunder. OECD:s slutsats är att Sverige skyndsamt måste få en "mer ambitiös, nationell strategi på plats för att öka kvaliteten och jämlikheten i utbildningen" (OECD 2015b).

- Det fria skolvalet kan inte vara kvar om det fortsätter att leda till den destruktiva segregation som finns i dag, och som drar ner skolresultaten för alla elever. Som ett första steg bör regeringen ta fram nya fördelningsnycklar för antagningen till grundskolan. En kombination av lottning och närhet är betydligt bättre än kötid och syskonförtur om man vill motverka segregation.
- De bästa lärarna måste finnas där behoven är störst. De lärare som väljer att arbeta med de elever som har sämst förutsättningar bör märka det i lönekuvertet.
- Skolan ska vara kompensatorisk, och den sociala snedrekryteringen till högre utbildning måste minska.

Skolresultaten påverkas av den ökande boendesegregationen. I den här rapporten har vi inte möjlighet att behandla bostadsfrågan. Klart är att avsaknaden av en politik för kraftigt ökat bostadsbyggande kommer att leda till fortsatt trångboddhet, och till fortsatt ökande bostadssegregation.

Det finns inte något entydigt stöd i forskningen för att bostadssegregation, eller att utrikes födda bor i specifika områden, har en stark effekt på utrikes föddas arbetsmarknadsutfall, som Tibajev konstaterar i sin forskningsöversikt (Tibajev 2016). Det finns visserligen en risk att nyanländas chanser på arbetsmarknaden påverkas av att de bor i bostadsområden där arbetslösheten är hög är dessa kontakter mycket färre än i mer blandade områden. Det finns dock samtidigt fördelar för nyanlända och utrikes födda med att bo i storstadsområden, eftersom det där ofta finns tillgång till en större arbetsmarknad. Det finns indikationer, skriver Tibajev, "på att en utrikes född tjänar ekonomiskt på att bosätta sig i en storstad med en bättre arbetsmarknad än på landsbygden, även om detta innebär att bosättningen kommer att ske i ett segregerat område" (Tibajev 2016:11). Det gäller för övrigt också infödda svenskar. Under de närmaste åren kommer det att vara ett stort problem att människor inte har råd eller möjlighet att flytta från delar av Sverige där det är relativt ont om jobb till storstadsområdena där företagen och den offentliga sektorn har svårt att hitta folk att rekrytera (se till exempel Rankka & Weiss 2014). Detta drabbar särskilt låginkomsttagare, som har svårt att ha råd att efterfråga boende när bostadsbristen driver upp boendepiserna. Om matchningen ska fungera på arbetsmarknaden kan inte människor bo alltför långt ifrån jobben.

Ta vara på de högutbildade

För ett par år sedan fanns det 100 000 högutbildade utrikes födda som hade ett arbete som inte kräver akademisk utbildning (Akademikerförbundet SSR 2013). Antalet akademiker som inte får möjlighet att använda sin utbildning riskerar att öka kraftigt. Vid Arbetsförmedlingens senaste återrapportering till regeringen (från september 2015) fanns det 12 000 personer i etableringsuppdraget (alltså nyanlända som går igenom Arbetsförmedlingens etableringsprogram) som hade en minst tvåårig eftergymnasial utbildning. Ytterligare drygt 2 000 hade en eftergymnasial utbildning som var kortare än två år (Arbetsförmedlingen 2015). Samtidigt har svenska högskolor bara några hundratal platser på kompletteringsutbildningar för personer med utländsk examen. Det här är ett stort problem, inte minst eftersom högskoleutbildningen i Sverige redan är kraftigt underdimensionerad.

Enligt Akademikerförbundet SSR (Berge 2015) kommer det att behövas 535 000 nya akademiker i offentlig sektor de närmaste tio åren. Till det kommer det rekryteringsbehov som den privata sektorn kommer att ha. Inget tyder på att behovet av högutbildad arbetskraft kommer att minska, snarare tvärtom. Samtidigt utbildas bara ca 60 000 om året, eller totalt 600 000. Det är vår smala lycka att det sker en invandring av akademiker som kan kompensera för att för få utbildas. Det vore ett enormt slöseri att inte investera i att de som invandrar med akademisk examen ska kunna använda den på svensk arbetsmarknad.

Sacos utredare Josefin Edström har i en rapport (Edström 2015) räknat ut att det kostar ungefär 2,5 miljoner att utbilda en akademiker i Sverige. Att validera en persons utländska examen, och eventuellt komplettera utbildningen med en överbrygningsutbildning vid en högskola eller ett universitet i Sverige, kostar en bråkdel. Riksrevisionen har tidigare kommit till en liknande slutsats. Riksrevisionen räknar med att samhällsvinsten av att en akademiker med utländsk utbildning kommer i arbete är mellan 35 000 och 60 000 per månad (RiR 2011:16).

Akademikerförbundet SSR har föreslagit införandet av ett "valideringsår" så att personer med utländsk examen ska kunna ta ledigt under ett år för att gå en kompletterande utbildning (Akademikerförbundet SSR 2013).

Det är inte ett problem att det finns för få taxi-jobb, utan att så många högutbildade kör taxi. Människor som har högre utbildning måste få en chans att lämna enkla jobb till personer som har en svagare utbildningsbakgrund.

- Inför valideringsår enligt Akademikerförbundet SSR:s modell.
- Öka antalet platser på högskolornas kompletteringskurser för personer med utländsk examen. Målet bör vara att minst hälften av varje årskull nyanlända akademiker ska kunna erbjudas en sådan överbrygningskurs på högskolenivå.

3. Utmana diskrimineringen

Diskriminering kan vara svår att se, och svår att mäta. Arbetsgivare och chefer kan vara omedvetna om att de gör sig skyldiga till diskriminering när de tillskriver personer vissa egenskaper utifrån deras utseende eller namn, och den som diskrimineras kan vara omedveten om att hen diskrimineras.

Men diskrimineringen är reell, och den påverkar utrikes föddas möjligheter till integration. Det kanske mest effektiva sättet att mäta diskriminering är att göra så kallade korrespondenstest: skicka i väg två identiska jobbansökningar, där bara namnet är annorlunda. Resultatet av sådana tester i Sverige är skrämmande. Tibajev refererar till flera av dem som också fått en del medial uppmärksamhet under senare år (Carlsson och Rooth 2007, Bursell 2014, Arai, Bursell & Nekby 2015). I samtliga studier har en person med ett svenskklingande namn över 50 procent större chans att bli kallad på intervju än en person med Mellanöstern-/nordafrikanskklingande namn. I en del studier är skillnaden 100 procent. Diskrimineringen är som störst i lågkvalificerade yrken, alltså de yrken som för många nyanlända är första steget in på arbetsmarknaden. Diskriminering är djupt orättvist. Dessutom är det ineffektivt. Diskriminering leder till att matchningen försämras: arbetsgivare ratar arbetssökande på grund av egenskaper som är helt irrelevanta för det arbete som ska utföras.

Diskriminering är ett problem som måste tas på långt större allvar än man gör i dag. Här är några exempel på konkreta åtgärder som borde prövas:

- Anonymisera alla ansökningar som sker till jobb som utannonseras i Platsbanken.
- Inför anonyma ansökningsförfaranden till samtliga offentliga arbetsgivare.
- Ställ krav på att offentliga arbetsgivare ska redovisa statistik över anställdas migrationsbakgrund, och handlingsplaner för hur de arbetar för att öka representationen.

- Förbättra informationen till alla jobbsökande om vilka rättigheter de har om de upplever att de blivit diskriminerade. Inte minst gäller detta nyanlända och ungdomar som är på väg mot sitt första jobb.

4. Se till att nyanlända får rätt jobb – i stället för ett jobb

I den här rapporten har vi argumenterat för att integration måste ses som en process som leder till att utrikes födda med tiden närmar sig inföddas levnadsnivå på alla områden: när det gäller inkomst, boendestandard, utbildningsnivå, hälsa.

För att integrationsprocessen ska vara framgångsrik krävs mycket mer än att nyanlända får ett jobb.

– In på rätt nivå

En del nyanlända kan med rätt stöd och åtgärder förmodligen ganska snabbt komma in på rätt nivå på arbetsmarknaden. Personer som kan engelska, eller som relativt snabbt kan lära sig svenska, och som kanske kan gå en kortare kompletterande utbildning och på så sätt få en svensk examen, kan börja jobba på liknande nivå som i hemlandet inom några få år i Sverige. Andra behöver längre tid för att komma in på rätt nivå. Särskilt för dem som har många år kvar i arbetslivet är det rimligt att de får tid att skaffa sig åtminstone gymnasiekompetens.

– Undvik återvändsgränder

För andra kan det vara rimligt att till en början ta ett jobb på en lägre nivå än hen är eller kan bli kvalificerad för, för att få tid att parallellt med ett jobb validera och/eller komplettera sin medhavda utbildning och lära sig tillräckligt bra svenska. Fokus måste vara att undvika återvändsgränder. Om det första jobbet inte är rätt jobb så måste det vara möjligt att så småningom byta jobb och med tiden hamna närmare rätt jobb.

– Byta bana

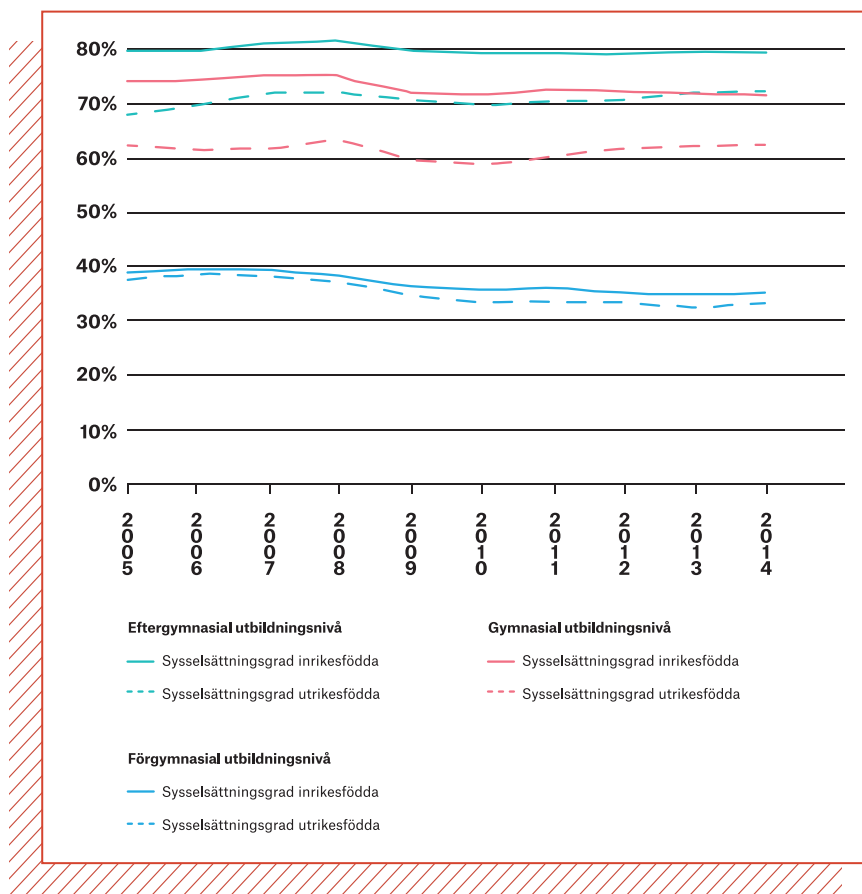
En modern arbetsmarknad kräver av de flesta av oss att vi ska kunna byta jobb och kanske till och med yrke och yrkesbana en eller flera gånger under yrkeslivet. Avgörande för en jämlikhetsskapande integrationspolitik är att arbetsmarknadspolitiken kan underlätta för människor att lära nytt, lära om och byta bana om det är nödvändigt. Detta kräver en kraftig upprustning av arbetsmarknadspolitiken, inte minst av Arbetsförmedlingens möjligheter att matcha företagens och den offentliga sektorns kompetensbehov med den kompetens som finns eller kan skapas i befolkningen.

5. Rusta nyanlända att ta produktiva jobb – i stället för att skapa nya, lågproduktiva jobb

Det finanspolitiska rådet har föreslagit att regeringen ska bedriva en aktiv politik för att stimulera fram fler låglönejobb (Hassler, SvD, 2016-04-23). Enligt Hans Lööf, professor i nationalekonomi vid KTH, och Gustav Martinsson, lektor i finansiell ekonomi vid KTH, skulle denna lösning i stället hämma integrationen för nyanlända. Det saknas enligt Lööf och Martinsson vetenskapligt underlag för att lägre löner sänker arbetslösheten. "Det pågår en teknologiskt strukturellt driven förändring på arbetsmarknaden i alla moderna ekonomier, ända sedan industrialismens barndom", konstaterar de. "Denna utveckling minskar behovet av jobb med låga kvalifikationer och ställer därmed högre krav på arbetskraftens kompetenser." (Lööf & Martinsson 2016-01-09)

I stället, menar Lööf och Martinsson, bör Sverige fokusera på att ta vara på de nyanländas kompetenser och rusta dem för att ta produktiva jobb. Lågt utbildade har

Figur 13. Minskning i sysselsättning för personer utan gymnasieutbildning, både för inrikes- och utrikesfödda (Löf & Martinsson 2016)

sämlre chanser att få jobb än högutbildade, där skillnaden mellan inrikes och utrikes födda är marginell. Löf och Martinsson konstaterar att det är låg utbildning som är problemet (Löf & Martinsson 2016-01-09).

Utnyttja väntetiden

De som fick beslut om uppehållstillstånd i Sverige i mars 2016 hade väntat i snitt 291 dagar eller drygt nio månader (Migrationsverket 2016). Enligt Migrationsverket kommer handläggningstiden att öka till femton månader innan den minskar igen (SvD 2016-04-13). Väntan på bosättning i en kommun kan ta ytterligare några månader. Det är rimligt att som Saco och andra har föreslagit påbörja kartläggningen av nyanländas utbildningsbakgrund och yrkeserfarenhet så snart som möjligt efter att ansökan om asyl har registrerats, och inte vänta till efter asylbeslut (Arrius & Larsen 2016-01-26). Svenskundervisning från dag ett är också viktigt, genom studieförbunden och genom interaktiv fjärrundervisning, vilket också kan kompensera för bristen på lärare. Saco föreslår en "interaktiv webbaserad nationell vägledning med integrerande och användarvänliga e-tjänster på olika språk" som kan ge möjlighet för asylsökande att hitta fram till utbildningar, och till arbetsgivare som erbjuder praktik (Arrius & Larsen 2016-01-26).

6. Sänk kostnaden för att anställa nyanlända – i stället för att sänka lönerna

Lägre lägstalöner skulle påverka löner och villkor för många fler än nyanlända. I några av de branscher som har Sveriges lägsta ingångslöner har en stor andel av de anställda just en ingångslön eller en lön som ligger strax över ingångslönen. Detta gäller till exempel inom Handels avtalsområde, i städbranschen och inom hotell- och restaurangbranschen.

Liberalerna har föreslagit särskilda löner för nyanlända. Även en sådan modell skulle innebära en press nedåt på löner och villkor även för icke-nyanlända, särskilt i branscher och sektorer med relativt hög andel nyanlända anställda. Det skulle också vara ett oacceptabelt sätt att göra skillnad på arbetstagare. Dessutom är det osäkert om lägre löner skulle leda till lägre arbetslöshet. Det vetenskapliga stödet för detta är, som nämnts ovan, osäkert. De flesta studier som gjorts på relationen mellan lägstalöner och arbetslöshet är gjorda i USA eller i andra länder som har lagstadgad minimilön. Lönesättningen och arbetsmarknaden fungerar annorlunda i modeller där parterna förhandlar och sätter lönerna utan inblandning från staten (se bl.a. Berge 2013).

7. Jämlikhet är jämställdhet

Alla går inte arbetsmarknaden till mötes på lika villkor. Din utbildning, din yrkeskompetens och dina språkkunskaper spelar roll, men även ditt kön och ditt utseende och ursprung (det som brukar kallas etnicitet) spelar roll. I rapporten *I skuggan av hög arbetslöshet – om flykting- och anhöriginvandrades arbetsmarknadsetablering* beskriver LO:s utredare Ulrika Vedin hur maktstrukturerna klass, kön och etnicitet samspelar och förstärker skillnader i nyanländas möte med arbetsmarknaden och arbetsmarknadspolitiken.

Ett exempel på hur klass, kön och etnicitet samspelar gäller nyanlända med låg utbildning. Kvinnor är överrepresenterade i den gruppen, och det är lågutbildade som har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden.

Vedin påminner om att möjligheten för inflyttade att etablera sig på arbetsmarknaden påverkas av att arbetslösheten är hög. När arbetslösheten är hög, som den varit i Sverige under de senaste 20 åren, och det är många sökande till varje jobb, kan arbetsgivarna ställa högre krav på utbildningsnivå.

Arbetsgivare verkar föredra, skriver Vedin, "längre utbildad arbetskraft när den finns att tillgå". Och den finns att tillgå, eftersom allt fler i befolkningen har åtminstone gymnasieutbildning, och eftersom andelen som har någon form av eftergymnasial utbildning också har ökat. Hård konkurrens om jobben leder alltså till att människor tar arbeten som de egentligen är överkvalificerade för. "De som har längre utbildning söker sig neråt i kravhierarkin när de inte kan få jobb som matchar deras utbildning", konstaterar Vedin, vilket gör att de tränger undan personer med kortare utbildning från jobb de hade kunnat utföra.

Det är alltså inte så att de "enkla" jobben har "försvunnit" från svensk arbetsmarknad, som det ofta hävdas i debatten, utan att matchningen fungerar sämre.

Att arbetslösheten är hög beror delvis på de nedskärningar av personal inom offentlig sektor som har skett. I rapporten *Lägre skatter, färre personal, större behov: Om skatterna, kommunernas resurser och medborgarnas behov* visar Arena idés chefsekonom Sandro Scocco och nationalekonomen Josef Taalbi att den offentliga sektorn inte har återhämtat sig sedan nedskärningarna som gjordes efter 90-talskrisen. Färre är sysselsatta i kommunsektorn i dag än under år 1990, även när man tar hänsyn till att en större andel tjänster numera utförs av privata företag. Detta trots att både befolkning-

en och behoven har ökat. Utgifterna för IT-tjänster och teknisk utrustning har ökat på bekostnad av utgifterna för personal, och de investeringar som har gjorts har framför allt gjorts i byggnader. Därför finns det relativt gott om nybyggda, topputrustade operationssalar, alltså, men ont om operationssjuksköterskor.

Slutsatser från rapporten *Lägre skatter, färre personal, större behov: Om skatterna, kommunernas resurser och medborgarnas behov* (Scocco & Taalbi, 2014)

- Färre är sysselsatta i kommuner och landsting i dag jämfört med före 1990-talskrisen.
- Som andel av arbetsmarknaden är det cirka 100 000 färre sysselsatta i kommunsektorn i dag än 1990.
- Trots påtaglig befolknings- och behovsökning är cirka 50 000 färre sysselsatta i absoluta tal i kommunsektorn i dag än 1990, även när man tar hänsyn till att en större andel tjänster numera utförs av privata företag.
- Gapet mellan behovsutvecklingen och sysselsättningsutvecklingen har ökat sedan 1990-talet.
- Produktionen (förädlingsvärdet) i den offentliga sektorn har fallit som andel av hela ekonomin.
- Gapet mellan behovsutvecklingen och produktionen (förädlingsvärdet) har ökat sedan 1990-talet, men mindre än mätt i relation till sysselsättningen.
- Produktionen har hållits uppe av att sjukfrånvaron i kommunsektorn föll kraftigt i spåren av 90-talskrisens uppsägningar.
- Den offentliga konsumtionsandelen är relativt stabil över tid.
- Utgifter för så kallad insatsförbrukning har ökat kraftigt, det vill säga utgifter för hyror, IT-tjänster, teknisk utrustning, läkemedel med mera. Dessa utgifter har ökat på bekostnad av utgifter för personal.
- Investeringarna föll kraftigt under 1990-talet och ökar kraftigt sedan mitten av 00-talet.
- Investeringarna har nästan uteslutande gått till byggnader (bygg och anläggning), vilket är investeringar som kompletterar men inte kan ersätta insatser av personal.

Nedskärningarna av personal inom offentlig sektor drabbar kvinnor särskilt hårt.

Lågutbildade nyanlända kvinnor måste alltså konkurrera med överkvalificerade arbetssökande som inte kan få jobb som motsvarar deras kompetens, och konkurrera om jobb inom yrken som fått uppleva stora personalnedskärningar.

Dessutom, konstaterar Vedin, fungerar etableringspolitiken inte som den ska. Den nuvarande etableringspolitiken klarar inte av att överbrygga migrationseffekter på ett tillräckligt effektivt sätt. Migrationseffekter handlar till exempel om att en civilingenjörsutbildning som har genomgåts i ett annat land inte utan vidare kan användas i Sverige. Förutom att migranter som flyttar till Sverige oftast måst tillägna sig ett nytt språk för att kunna få jobb, måste de ofta både validera och komplettera den utbildning och/eller de yrkeskunskaper som de har med sig.

I avhandlingen *Integrationen och arbetsmarknad* (Larsson 2015) påminner statsvetaren Jennie K Larsson om att etableringsreformen som trädde i kraft i december 2010 explicit syftade till att öka jämställdhet för "familjer där det inte finns traditioner av att kvinnor arbetar". Av regeringen och av de handläggare som "gör" etableringspolitiken i praktiken beskrivs Sverige och "svenskar" som självklart jämställda och moderna. "Traditionella" och "kulturellt avvikande" migranter används som en slags negativ spegelbild för att förstärka den självbilden.

Etableringsersättningen är kopplad till deltagande i etableringsåtgärder. Jennie K Larsson beskriver hur etableringshandläggare för att hantera ett stort antal klienter och stora krav på dokumentation skapar "tomma aktiviteter" för att deltagarna i etableringsprogrammet ska kunna få ut sin ersättning. Kvinnor får i högre utsträckning än män sådana tomma aktiviteter.

- Ge kvinnor och män jämlika förutsättningar att integreras i Sverige genom att ge Arbetsförmedlingen ett förstärkt uppdrag att arbeta jämställt. Kvinnor och män ska ha jämlik tillgång till insatser och stöd, och mötas av en integrationsprocess som inte diskriminerar – från ersättningssystemet till varje enskild handläggare.

8. Möjlighet att andas ut i Sverige: permanenta uppehållstillstånd och rätt till familjeåterförening

Den 23 oktober 2015 träffade den rödgröna regeringen en överenskommelse med Allianspartierna "med anledning av flyktingkrisen". Den överenskommelsen låg till grund för det åtgärds paket "för att skapa andrum i svenskt flyktingmottagande" som presenterades av regeringen den 24 november 2015 (Regeringen 2015). En viktig del av åtgärderna var att regeringen föreslog en tillfällig lag "för att begränsa möjligheter att få uppehållstillstånd i Sverige". Lagförslaget, som under våren har konkretiserats i ett utkast till lagrådsremiss och sedan en proposition från regeringen, innebär att Sverige får en radikalt annorlunda flyktingpolitik. Tidigare har huvudregeln sedan 1980-talet varit att personer som får skydd i Sverige får permanenta uppehållstillstånd. Nu blir huvudregeln i stället att alla (utom kvotflyktingar, ca 2 000 personer om året) får tillfälliga uppehållstillstånd. De som får skydd enligt FN:s flyktingkonvention får uppehållstillstånd i tre år. Alternativt skyddsbehövande, som under de senaste åren utgjort mer än hälften av dem som fått skydd i Sverige, får tillstånd för tretton månader i taget.⁴ 2015 fick 16 712 av 19 394 syrier som fick uppehållstillstånd i Sverige (undantaget anhöriga) tillstånd som just alternativt skyddsbehövande. Endast 1 973 syrier eller drygt 10 procent fick uppehållstillstånd som konventionsflyktingar. Nästan 90 procent av de syriska flyktingarna förlorar alltså rätten till familjeåterförening med den tillfälliga lagen (Migrationsverket 2016).

De som får skydd i Sverige enligt FN:s flyktingkonvention (cirka en tredjedel av dem som får skydd) kommer även fortsättningsvis att ha rätt att återförenas med sin familj i Sverige. Om ansökan om familjeåterförening inte lämnas in inom tre månader efter beslut om uppehållstillstånd måste de uppfylla ett försörjningskrav för att ha rätt till familjeåterförening.

Den majoritet som får skydd i Sverige som alternativt skyddsbehövande (enligt EU:s skyddsgrundsdirektiv) kommer inte att ha någon rätt till familjeåterförening alls. Förändringarna kommer att få stora konsekvenser för etableringen och integrationen i Sverige. I stället för ett permanent uppehållstillstånd och möjligheten att andas ut i Sverige kommer nyanlända alltså behöva oroa sig för att de inom 13 månader eller inom högst tre år kan behöva lämna Sverige igen.

Men de som påverkas mest negativt är förmodligen de som skiljts från sin familj under flykten. För många av dem kommer den första tiden i Sverige av präglas av oro över hur familjen har det. Vad är skydd värt om du inte kan leva med din familj, om du tvingas lämna dem kvar på den plats du flytt ifrån, eller i ett läger längs vägen? Nyan-

4 2015 fick 13 552 av totalt 36 462 som fick asyl i Sverige uppehållstillstånd som konventionsflyktingar, alltså 37% (Beviljade uppehållstillstånd och registrerade uppehållsrätter, första och andra instans, förstagångstillstånd 2015, Migrationsverket 2016).

lända kan behöva prioritera att skaffa fram stora summor pengar för att kunna smugga in sin familj i EU och till Sverige.

I det lagförslag som ligger på bordet när det här skrivs är den enda möjligheten att få permanent uppehållstillstånd att skaffa ett jobb. För den två tredjedels majoritet av de nyanlända som kommer att ha fått skydd som "alternativt skyddsbehövande" är ett permanent uppehållstillstånd också en förutsättning för att få återförenas med sin familj i Sverige. Lagförslaget innehåller en möjlighet för flyktingar att få permanent uppehållstillstånd

"om han eller hon har en anställning som har anmälts till Skatteverket och som gör det möjligt för honom eller henne att försörja sig och lönen, försäkringsskyddet och övriga anställningsvillkor inte är sämre än de villkor som följer av svenska kollektivavtal eller praxis inom yrket eller branschen. Detsamma ska gälla för en utlänning som kan försörja sig genom inkomster från näringsverksamhet eller som har inkomster av tjänst och näringsverksamhet som tillsammans gör det möjligt för honom eller henne att försörja sig." (Lagrådsremiss "Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige" överlämnad till Lagrådet 7 april 2016.)

Efter att flera remissinstanser påpekat att regeln om att bara den som har en försörjning kan få permanent uppehållstillstånd riskerade att leda till att barn och ungdomar skulle hoppa av skolan för att i stället ta första bästa jobb, har regeringen villkorat möjligheten för personer under 25 år att få permanent uppehållstillstånd med att han eller hon har fullföljt en gymnasieutbildning eller motsvarande.

När ett jobb blir det enda sättet att få permanent uppehållstillstånd och få återförenas med sin familj i Sverige skapar det starka incitament att ta första bästa jobb i stället för att göra det som skapar bäst förutsättningar att integreras i Sverige på sikt: lära sig svenska, validera sin utbildning, komplettera sina yrkeskunskaper eller delta i regeringens snabbspår.

TCO har i sitt remissvar konkreta förslag på hur konsekvenserna av den här förändringen kan hanteras, genom att nyanlända som har ett bristyrke och som deltar i ett av regeringens integrationspolitiska flaggskepp snabbspåren eller motsvarande etableringsåtgärder för att få arbete inom bristyrket ska kunna få permanent uppehållstillstånd (TCO 2016).

Den nya politiken riskerar att sätta årtionden av humanitära landvinningar på undantag. Sverige går från att vara föregångsland till att bidra till "race to the bottom" inom EU. Det är allvarligt av minst två skäl. För det första: Om och när andra länder försämrar sin asyltagstiftning för att inte framstå som mer "attraktiva" än Sverige, kommer det att leda till att ännu färre människor kan få skydd i EU. För det andra kan sådana försämringar i förlängningen sätta press på Sverige att ytterligare försämla asyltagstiftningen och flyktingmottagandet, vilket ytterligare kan försämla människors möjligheter till integration i Sverige.

Förslaget motiveras med att kostnaderna för flyktingmottagandet blivit för höga, väntetiderna för långa, integrationsutmaningen för svår. Men faktum är att såväl fackförbund som myndigheter och domstolar i sina mycket kritiska remissvar på regeringens lagutkast kan visa att den nya politiken kommer att öka kostnaderna, förlänga väntetiderna och dramatiskt försämla möjligheterna till integration.^[5]

5 I avsnittet från den 24 mars av Arena idé's podcast Människor & Migration gör Ignacio Vita, Maja Dahl och Lisa Pelling en kritisk genomgång av remissvaren. <https://soundcloud.com/manniskorochmigration/kritiken-mot-sveriges-nya-flyktingpolitik-konsten-att-saga-en-lagradsremiss>

Den nya politiken kan bli förödande för möjligheterna att föra en jämlikhetsskapande integrationspolitik.

– Rädda rätten till familjeåterförening

Möjligheten att få skydd också för sin familj är en grundläggande del av asylrätten. Även alternativt skyddsbehövande måste få rätt till familjeåterförening. Annars kommer alltför många människors första tid i Sverige att präglas av en förlamande oro över familjemedlemmar, och desperata anhöriga i Sverige kommer att använda resurser som annars hade kunnat investeras i integration för att betala människosmugglare.

Tillämpa ett försörjningskrav bara när det är rimligt.

– Gör TUT till PUT

Tillfälliga uppehållstillstånd är förödande för människors hälsa och för integrationen i Sverige. Dessutom är det byråkratiskt och dyrt att pröva människors behov av skydd om och om igen.

– Stoppa retroaktiviteten

De nya reglerna föreslås gälla för alla asylsökande som kom efter den 24 november 2015 då regeringen föreslog ”åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande” (Regeringen 2015). Det är skadlig signalpolitik som är riktad mot människor som inte längre kan styras av signaler, eftersom de redan är här. I stället borde lagen gälla ansökningar som lämnas in efter det att lagen antas.

9. Gör långsiktiga investeringar i Sveriges transnationella framtid

Det är notoriskt svårt att förutse migrationsrörelser. Migrationen till Sverige beror på en stor mängd olika omständigheter, både i Sverige och i vår omvärld. Migrationsforskningen är full av prognoser som slagit fel (Wadensjö 2013). Prognoserna bygger ofta på närsynthet; vi har en tendens att anta att verkligheten kommer att fortsätta se ut ungefär som den gör när prognosen görs.

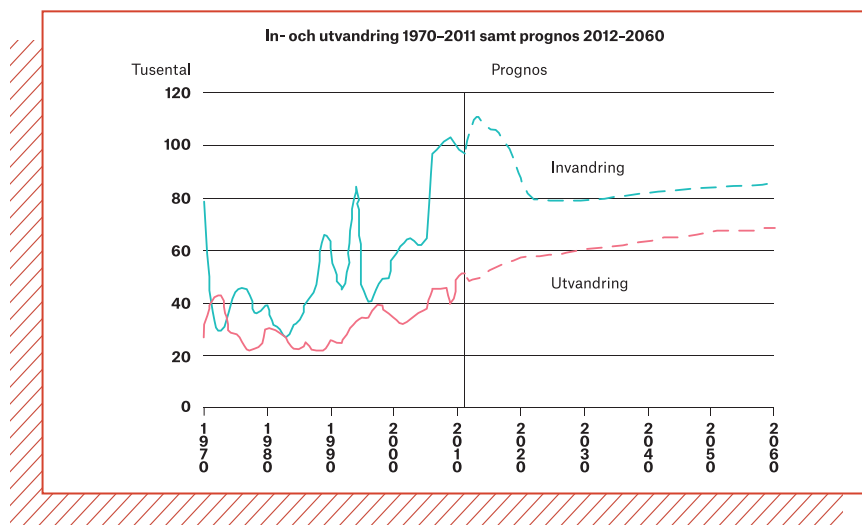
I en omfattande prognos från 2012 citerar SCB (SCB 2012) en Erland Hofsten, som 1941 gjorde en prognos över hur invandringen till Stockholms stad skulle komma att se ut mellan 1940 och 1960: ”Man kan naturligtvis också tänka sig en inflyttning till Stockholm från främmande länder. En dylik inflyttning måste dock anses föga trolig” (citerad i SCB 2012:78).

Även om det inte går att veta exakt hur migrationen till Sverige kommer att se ut, är det ändå rimligt att anta att den kommer att fortsätta att vara minst på den nivå som den är i dag. Migrationen drivs av många olika faktorer. Grundläggande är att möjligheterna att leva ett värdigt liv är så olika på olika platser. Den ökande globala informationsspridningen gör att allt fler människor blir medvetna om hur livchanserna ser ut i andra delar av världen, och fler människor kan sätta sig i kontakt med personer och nätverk som kan underlätta migrationen.

Givet att en av de viktigaste faktorerna som gör ett land attraktivt att flytta till är BNP per capita kommer Sverige att fortsätta vara en viktig destination för migranter även under de närmaste decennierna.

Det här konstaterandet är relevant också för här och nu. Just nu frågar vi oss: är det värt att investera i att anpassa asylmottagningssystemet, förbättra svenskundervisningen, vässa arbetsmarknadspolitiken? Svaret är ganska säkert ja. Det stora antal asylsökande som Sverige tog emot under mycket kort tid under hösten 2015 kanske inte upprepar sig, men det mesta tyder på att Sverige kommer att fortsätta vara ett betydande invandringsland under de kommande årtiondena.

Figur 14. Prognos över in- och utvandring 2012-2060 (SCB 2012)

Dessutom är det ju så, som vi konstaterat i den här rapporten, att jämlikhet även för den infödda befolkningen kräver strukturer och stödsystem som fungerar integrerande: integration in i en skola som fungerar utjämnande, integration in på arbetsmarknaden efter gymnasiet eller högskoleexamen. Det finns behov av integrationspolitik för att underlätta övergången från det första jobbet vidare till jobb som ger bättre inkomst, och vidare till bättre möjligheter att skaffa sig och använda ökande utbildning och yrkesskicklighet.

Även migration till EU och Europa kommer förmodligen att öka under de närmaste decennierna. När FN uppdaterade sina befolkningsprognoser 2015 (UNDESA 2015) konstaterar de att Europas befolkning kommer att krympa. Födelsloalet ligger just nu på 1,6 barn per kvinna, och alltså långt under de 2,1 barn per kvinna som krävs för att befolkningen ska vara kvar på samma nivå. Även om barnafödandet beräknas öka till 1,8 barn per kvinna mellan 2015 och 2050 så kommer Europas befolkning alltså att fortsätta minska. Av de länder i världen där befolkningen väntas minska med mer än 15 procent ligger alla utom Japan i Europa: Bosnien, Bulgarien, Kroatien, Ungern, Lettland, Litauen, Moldavien, Rumänien, Serbien och Ukraina (UNDESA 2015: 4). Samtidigt fortsätter befolkningen att öka på Europas grannkontinent Afrika.

- Sverige måste göra långsiktiga investeringar i våra transnationella mänskliga band med omvärlden. Det handlar om att öka kapaciteten i asylmottagningssystemet, utveckla arbetskraftsinvandringen, sluta bilaterala och regionala avtal med Sveriges viktigaste "mänskliga grannar" för att underlätta rörlighet av studenter, forskare, familjemedlemmar och företagare.

10. Skapa fler legala vägar för migrationen globalt och till Sverige

Ojämlikhet är en viktig drivkraft för migration. I grunden handlar migration om att människor lämnar en geografisk plats för att söka sig till en plats där de har bättre möjligheter att försörja sig, skapa ett bra liv och leva i trygghet. Det är en viktig insikt att människors utsatthet i det mottagande samhället påverkas av människors utsatthet i ursprungslandet. Ju värre förhållanden du har flyttat eller flytt ifrån, desto sämre för-

hållanden kan du tänka dig att acceptera i det nya landet. De klyftor som finns mellan inflyttade och den infödda befolkningen bottnar alltså delvis i migrantens utsatthet i hemlandet. En del av utsattheten kan också uppstå på vägen till Sverige. Sveriges och EU:s visumregler gör det i princip omöjligt för skyddssökande att få inresevisum, vilket gör att de inte kan resa reguljärt till EU. Visumreglerna upprätthålls med hjälp av transportörsansvaret, som tvingar färjeoperatörer och flygbolag att kräva inresetillstånd för att transportera människor över EU:s yttre gränser. Skyddssökande har sällan något annat val än att resa till EU med hjälp av falska papper och människosmugglare.

Därför måste en politik för jämlikhetsskapande integration vara global. Jämlikhetsskapande integration är att ge människor förutsättningar till lokal utveckling. Migration ska vara en möjlighet, inte en nödvändighet. De som migrerar ska ha tillgång till säkra, legala vägar.

2016 är på många sätt ett avgörande år för de globala migrationsfrågorna. I år ska FN:s nya utvecklingsmål, som för första gången innehåller skarpa skrivningar om migration, börja implementeras, och i samband med FN:s generalförsamling i höst hålls ett globalt toppmöte om flykting- och migrationsfrågorna.

De nya globala hållbarhetsmålen är en del av Agenda 2030, som antogs av FN:s generalförsamling i september 2015. Agenda 2030 för hållbar utveckling ersätter millennieutvecklingsmålen som gällde fram till 2015. Den nya utvecklingsagendan innehåller konkreta mål och målsättningar som rör migration. Det är första gången en global utvecklingsagenda av det här slaget så tydligt identifierar migrationsfrågor och migranternas rättigheter som avgörande utvecklingsfrågor. Sverige kan spela en viktig roll i genomförandet av 2030-agendan genom att lyfta de migrationsrelaterade målen och målsättningarna.

Tre av Agenda 2030:s delmål tar specifikt upp migration:

- 8.8: Skydda arbetstagares rättigheter och främja en trygg och säker arbetsmiljö för alla arbetstagare, inklusive arbetskraftsinvandrare, i synnerhet kvinnliga migranter, och de i otrygga anställningar.
- 10.7 Underlätta ordnad, säker, laglig och ansvarsfull migration och rörlighet av personer, genom bl.a. planerad och välorganiserad migrationspolitik.
- 10.c Till 2030, minska transaktionskostnaderna för remitteringar till mindre än tre procent och eliminera överföringskorridorer med kostnader som är högre än fem procent.

I juli 2015 antog FN:s tredje internationella konferens om utvecklingsfinansiering Addis Ababa Action Agenda (AAAA). AAAA är avgörande för att hållbarhetsmålen ska kunna uppnås.

Addis Ababa Action Agenda slår fast att alla stater ska verka för säker, ordnad och laglig migration, där migranternas mänskliga rättigheter respekteras, oavsett migrationsstatus. Stater åtar sig även att öka samarbetet vad gäller tillgång till och överföring av intjänade sociala förmåner, öka erkännandet av utländsk kompetens och utbildning, sänka rekryteringskostnaderna för migranter och motarbeta hänsynslösa rekryterare. I agendan åtar sig stater att genomföra kommunikationsstrategier med fokus på migranternas bidrag till hållbar utveckling, särskilt i mottagarländer, för att motverka främlingsfientlighet, främja integration och skydda migranternas rättigheter. AAAA fokuserar även på migranternas roll för ekonomisk utveckling samt remitteringar. Staterna åtar sig att sänka kostnaderna för remitteringar bl.a. genom att främja konkurrens, öppenhet och användning av ny teknik, förbättra finansiella kunskaper samt förbättra insamlingen av data. Sverige kan spela en avgörande roll i genomförandet av migrationsmålen i Agenda 2030.

Så här bör Sverige prioritera för att lägga grunden för en jämlikhetsskapande integration:^[6]

- Stärk skyddet av migrantarbetare genom att ratificera de viktigaste konventionerna. Börja med konventionen om migrantarbetares rättigheter, konventionen om *domestic workers* och konventionen mot tvångarbete. Att Sverige ratificerar konventionerna är viktigt även om Sverige redan uppfyller de flesta av kraven som ställs i konventionerna. Genom att Sverige ratificerar kan vi få fler länder att följa efter. Om det inte är möjligt för Sverige att ratificera hela konventionerna: begär undantag från de skrivningar som är svåra för Sverige att genomföra, och ratificera resten. Om inte heller det är möjligt: ta initiativ till att omförhandla konventionerna eller ta fram nya.
- Skapa en internationell plattform för avtal om arbetskraftsmigration. Många länder reglerar arbetskraftsinvandringen genom att sluta bilaterala eller regionala avtal med andra länder. En internationell plattform för avtal om arbetskraftsmigration skulle kunna hjälpa länder att förhandla fram bra avtal, som innehåller ett starkt skydd för migrantarbetarnas rättigheter. Plattformen kan fungera som en kunskapsbas, som ett forum för att utbyta erfarenheter, och som en konkret förhandlingshjälp.
- Öppna fler lagliga vägar för arbetskraftsmigrationen till EU. Komplettera EU:s system för arbetskraftsinvandring av högkvalificerade, så kallat "Blue Card" med ett "Skills Card" för yrkesarbetskraft.

6 Läs mer i rapporten *Sweden and the Migration Aspects of the 2030 Agenda for Sustainable Development*, en underlagsrapport till regeringens analysgrupp Global Samverkan (Pelling 2016).

REFERENSER

- Akademikerförbundet SSR. 2013. *Valideringsår: En modell för att få akademiker med utländsk examen till 'rätt jobb'*.
- Arai, Mahmood & Roger Villhelmsson. 2004. "Unemployment-Risk Differentials between Immigrant and Native Workers in Sweden." *Industrial Relations* 43(3):690–98.
- Arai, Mahmood, Moa Bursell & Lena Nekby. 2015. "The Reverse Gender Gap in Ethnic Discrimination: Employer Stereotypes of Men and Women with Arabic Names." *International Migration Review* (forthcoming).
- Arbetsförmedlingen. 2015. Återrapportering till regeringen: Etablering av vissa nyanlända - statistik kring etableringsuppdraget.
- Arrius, Göran & Sofia Larsen, "Det krävs fler tidiga insatser för etablering", *DN Debatt*, (Publicerad 2016-01-26, Hämtad 2016-04-21)
- Berge, Agneta. 2013. *Hög lägstalön lönar sig: Lägstalönens betydelse för ett ekonomiskt och socialt hållbart samhälle*. Stockholm: Handelsanställdas förbund.
- Berge, Ursula. 2015. *Öppna systemen – När 3000 proffs får säga sitt om migration*. Inriktningsrapport 2015-05-0. Stockholm: Akademikerförbundet SSR.
- Bursell, Moa. 2014. "The Multiple Burdens of Foreign-Named Men – Evidence from a Field Experiment on Gendered Ethnic Hiring Discrimination in Sweden." *European Sociological Review* 30(3):399-409.
- Carlsson, Magnus & Dan-Olof Rooth. 2007. "Evidence of Ethnic Discrimination in the Swedish Labor Market Using Experimental Data." *Labour Economics* 14(4):716-29.
- Confessore, N., S. Cohen & K. Yourish. 2015. "The Families Funding the 2016 Presidential Election." *New York Times* (2015-10-15).
- Corak, Miles. 2013. "Income Inequality, Equality of Opportunity and Intergenerational Mobility." *Journal of Economic Perspectives*. Vol 27, no. 3.
- Cingano, F. 2014. "Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 163, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5jxrjncwxxv6j-en>
- Cynamon, B. & S. Fazzari. 2014. "Inequality, the Great Recession and Slow Recovery." *Institute for New Economic Thinking* (Working paper no 1).
- Dagens Samhälle. 2016. "Medicin mot växande hälsoklyftor". Nummer 14, 13 april 2016.
- Edström, Josefin. 2015. *Vad kostar en akademiker? En jämförelse av utbildningskostnaden för en svenskutbildad och en invandrad akademiker*. Saco 2015.
- FN. 2015. "Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development". United Nations, 2015.
- FN. 2015. Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development. A/RES/69/313. FN, 2015.
- Gosepath, Stefan. 2011. "Equality", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2011 Edition).
- Haberfeld, Yitchak & Christer Lundh. 2014. "Self-Selection and Economic Assimilation of Immigrants: The Case of Iranian Immigrants Arriving to Three Countries During 1979–1985." *International Migration Review* 48(2):354-86.
- Hanell, T. "Var du bor avgör när du dör". *SVT Nybeter* (2014-05-12).
- Hardoon, D., S. Ayele & R. Fuentes-Nieva. 2016. "An economy for the 1%." Oxfam (2016-01-18).
- Hassler, John. 2016. "Låga löner viktiga för integrationen". *Svenska Dagbladet*. (Hämtad 2016-05-03 från <http://www.finanspolitiskaradet.se/download/18.5016afb1>)

- 154461074d4511d9/1461576105269/Hassler+SvD+Na%CC%88ringsliv+Debatt+Lo%CC%88ner.pdf)
- Lagrådsremiss. 2016-04-07. "Tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige"
- Larsson, Jennie K. 2015. *Integrationen och arbetets marknad*. Atlas
- LO. 2016-03-05. "LO-basen dömer ut sänkta lägstalöner för enkla jobb". Intervju med LO:s ordförande Karl-Petter Thorwaldsson i *Dagens Nyheter*.
- Lööf, Hans & Gustav Martinsson. 2016-01-09. "Okvalificerade låglönejobb förbättrar inte integrationen", DN Debatt, (2016-04-21)
- Migrationsverket. 2016. Beviljade uppehållstillstånd och registrerade uppehållsrätter, första och andra instans (beslut av Migrationsverket och Migrationsdomstolarna). Förstagångstillstånd. 2015. Senaste körd 2016-01-01.
- OECD. 2011. *Society at glance 2011: OECD Social Indicators*.
- OECD. 2014a. *Society at a glance 2014: OECD Social Indicators. The crisis and its aftermath*. DOI:10.1787/soc_glance-2014-en
- OECD. 2014b. "How does SWEDEN compare?" i OECD Employment Outlook 2014. DOI: 10.1787/empl_outlook-2014-en
- OECD 2015a. *Improving Schools in Sweden: An OECD Perspective*.
- OECD 2015b. "Sweden should urgently reform its school system to improve quality and equity" Press release 2015-04-05.
- Pelling, Lisa. 2016. *Sweden and the Migration Aspects of the 2030 Agenda for Sustainable Development: Underlagsrapport till analysgruppen Global Samverkan*. Regeringskansliet.
- Piketty, Thomas. 2010. "On the Long-Run Evolution of Inheritance: France 1820–2050" (Working paper). *Paris School of Economics*.
- Rankka, Maria & Lennart Weiss. *Stockholmsregionens utmaningar: nu brådskar nya lösningar*. Rapport 2014:7. Stockholms handelskammare.
- Regeringen. 2015. "Åtgärder för att skapa andrum för svenskt flyktingmottagande". (Hämtad 2016-04-27 från <http://www.regeringen.se/artiklar/2015/11/regeringen-foreslar-atgarder-for-att-skapa-andrum-for-svenskt-flyktingmottagande/>).
- Riksrevisionen. 2011. *Statliga insatser för akademiker med utländsk utbildning*. Riksrevisionen 2011:16.
- Roine, Jesper. 2015-01-22. "Den globala förmögenhetskoncentrationen och dess svenska motsvarighet". *Ekonomistas*. Hämtad 2016-04-04.
- Rothstein, Bo; Sören Holmberg & Sofia Arkhede. 2016. *Mellanmänsklig tillit i Sverige*. SOM-rapport nr 2016:02. SOM-Institutet.
- Sapir, Andre. 2006. "Globalization and the Reform of European Social Models." *Journal of Common Market Studies*. Vol 44, no 2.
- SCB. 2012. *Sveriges framtida befolkning 2012–2060*, Demografiska rapporter 2012:2. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- SCB. 2016. *Befolkningsutveckling; födda, döda, in- och utvandring, gifta, skilda 1749–2015*. Hämtad 2016-05-02 från <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Helarsstatistik---Riket/26046/>
- Stiglitz, Joseph. 2015. *Rewriting the Rules of the American Economy*. The Roosevelt Institute.
- Skolverket 2016. Siris, Statistik avseende grundskolan. Hämtat 2016-04-20 från http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common¬geo=&report=grelever&p_ar=2015&p_lan_kod=&p_kommunkod=
- Streeck, Wolfgang. 2011. "Taking capitalism seriously: towards an institutional approach to contemporary political economy." *Socio-Economic Review* (9).

- Scocco, Sandro & Andersson, Lars Fredrik. 2015. *900 miljarder skäl att uppskatta invandring*. Stockholm: Arena Idé.
- Scocco, Sandro & Taalbi, Josef. 2014. *Lägre skatter, färre personal, större behov: Om skatterna, kommunernas resurser och medborgarnas behov*. Stockholm: Arena Idé.
- Söderström, Martin and Uusitalo, Rope. 2010. "School Choice and Segregation: Evidence from an Admission Reform." *Scandinavian Journal of Economics*, 112 (1): 55–76.
- SvD 2016-04-13. "Nytt besked: Majoriteten asylsökande får besked i år".
- TCO. 2016. Remissvar om begränsningar av möjligheterna att få uppehållstillstånd i Sverige. Författare: Åsa Odin Ekman. (Hämtat den 2016-04-29 från <http://www.tco.se/Aktuellt/Remisser/2016/remissvar-om-begransningar-av-mojligheter-na-att-fa-uppehallstillstand-i-sverige/>).
- Tibajev, Andrey. 2016. Utrikes födda på arbetsmarknaden i Sverige: en forskningsöversikt. TheMES: Themes on Migration and Ethnic Studies nb 43 (2016). Norrköping: REMESO.
- UNDESA. 2015. *World Population Prospects The 2015 Revision: Key Findings and Advance Tables*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division.
- UNDP. 2015. *Human Development Report 2015: Work for Human Development*. New York: UNDP.
- Unicef. 2016. *Fairness for Children: A league table of inequality in child well-being in rich countries*. Hämtad 2016-05-05 från <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/report-card-13.pdf>
- Vedin, Ulrika. 2015. *I skuggan av hög arbetslöshet – om flykting- och anhöriginvandrarers arbetsmarknadsetablering*. Rapport inom projektet Full sysselsättning och solidrisk lönepolitik. Stockholm: LO.
- Vedin, Ulrika. 2016-03-30. Migrationsverket. "Öppna asylärenden fördelat på kön och åldersgrupp samt utifrån vilken lag som kommer att tillämpas". (Ej publicerat, fått via e-post 2016-04-26).
- Wadensjö, Eskil. 2013. *Framtidens migration: Underlagsrapport 5 till Framtidskommissionen*. Regeringskansliet.

arenaidé